

RAZE DE LUMINĂ

REVISTA STUDENȚILOR
ÎN TEOLOGIE
DIN BUCUREȘTI

Anul I - No. 2.

Martie—Aprilie 1929.

BUCUREȘTI

SOCIETATEA STUDENȚILOR ÎN TEOLOGIE

Str. Radu Vodă, 24 bis.

P. 150/12/1948

SUMAR

Teodor M. Popescu	<i>Revista noastră.</i>
D. Fecioru	<i>Epoca lui Augustin.</i>
I. Diaconu	<i>Un martir al Ortodoxiei.</i>
Ion Sachelarescu	<i>O tainică mărturisire.</i>
Ștefan Matache	<i>Creștinismul în Dacia.</i>
<i>Μηγά Χαρίτων</i>	<i>Învățătura despre taina dumnezeieștei Euharistii.</i>

Cronica Internă: *Un mare compozitor muzical: D. G. Kiriac. Șt. Matache. — Reorganizarea învățământului teologic, V. Vira. — Dela Biblioteca Societății.*

Cronica externă: † *Eugène de Faye, Teodor M. Popescu. — Scriitori din Strasbourg, Haralambie Cojocaru. — Din viața studenților în Teologie din Franța, Traian Baciu. — Reînființarea statului papal, Nicolae N. Grosu.*

Recenzii: P. Constantinescu-Iași, *Din relațiile artistice româno-bulgare* (T. M. P.). — N. Cartoian, *Cărțile populare în literatura românească. Vol. I: Epoca influenței sud-slave* (T. M. P.) Victor N. Popescu, *Cauzele conflictului politic între Biserica creștină și statul roman, sub împărații Severi (193—235)* (Nicolae N. Grosu). — Th. Robinson, *Introduction a l'Histoire des Religions.* (Ion Coman). — I. Fuiuagă, *Data Paștelor după calendarul indreptat și Tradiția* (Em. Vasilescu). —

Revista Revistelor: *Biserica Ortodoxă Română. — Revista Teologică. — Candela. — Arhivele Basarabiei. — Sensul tradiției* (N. Crainic, Gândirea). — *Între d-nii Ralea și N. Crainic. „Ateism național“ sau „Ortodoxie“* (I. Stoian, Foaia Tinerimii) — *Icoane vechi românești* (Al. Busuioceanu, Ramuri). — *Cugetarea religioasă a lui M. Barrès* (F. Duhourcan, *La nouvelle Revue des Jeunes*). *Conținutul religios al credinței în învierea lui Hristos în creștinismul primitiv* (L. Brun, *Revue d'Histoire et de Philosophie religieuse*).

Buletin Bibliografic.

Domnii autori și directori de reviste, cari doresc să li se recenzeze sau să li se anunțe în „Raze de Lumină“ publicațiile, sunt rugați să trimită câte un exemplar la redacția noastră: STR. RADU-VODA, 24 bis, (Internatul Teologic), București.

RAZE DE LUMINĂ

REVISTA STUDENȚILOR
..... IN TEOLOGIE
..... DIN BUCUREȘTI

ANUL I - No. 2

:: MARTIE - APRILIE 1929 ::

BUCUREȘTI

Revista noastră

Scrisă în primul rând de studenți și pentru studenți, modesta noastră revistă teologică a găsit totuși interes și aprecieri și dincolo de cercul ei profesional și restrâns. Aprecieri deosebite, cum era de așteptat, dar cari interesează și folosesc poate deopotrivă: Cele binevoitoare încurajându-i la acest lucru, pe care-l credem bun, celelalte îndemnându-i să se silească a-l face bun, dacă nu este încă.

Important și îmbucurător e, în sânul familiei noastre teologice cel puțin, că studenții au dat prisosului lor de timp, de energie și de gânduri bune chipul unei reviste proprii, pe care se străduiesc s'o prezinte onorabil, făcând-o plăcută și utilă și lor înșiși și poate și altora. Ei nu pretind să învețe pe cei învățați, sau să satisfacă gusturi literare, și cred, dacă li se spune, că nu sunt „scriitori formați”. Și mai întâi, ei nu scriu de dragul acestui meșteșug, nici nu aspiră cumva la distincții literare. Scopul lor e mai modest și mai practic.

Studenții teologi au și trebuie să aibă preocupări, pe cari le-am numit extrașcolare, și le înțelegem frumoase. Ele ies din înșaș ideea ce-și fac de calitatea și de misiunea lor, azi în școală și mâine în societate, sunt expresia idealului lor de studenți teologi și deci probă, că au unul. E rău sau inutil, pentru ei și pentru noi, că studenții au finut să arate, în legătură cu el, ce cugetă și ce simt? Credem că nu. Dimpotrivă.

Editând revista aceasta, studenții noștri și-au dat singuri de lucru și de bun lucru. Puținul timp, pe care li-l lasă liber cursuri, lucrări, examene, trebuie folosit cât se poate de bine și legat și cu ceea ce face școala și cu ceea ce le va cere viața. Prin revista lor, studenții teologi

fac un pas din una spre cealaltă, din școala de azi spre vicața de mâine. Acolo îi așteaptă secerișul cel mult, iar ei se știu lucrători și se pregătesc de lucru. Acolo îi așteaptă misiunea și ea e grea: O luptă de unul singur cu o armie de viții, de pătimi, de erori, de mizerii, cu întunerecul, cu răutatea, cu necredința, cari ridică dușmani Bisericii, societății și statului.

Oricât i-ar înzestră școala cu cunoștințe și oricât i-ar mișcă prin îndemuiri, studenții vor fi nepregătiți de luptă, dacă nu-și vor pune și defini depe acum problemele zilei lor de mâine. Nu trebuie să intre în ea nici visători neexperimentați, creduli și iluzionști, nici sceptici, desgustați și dezarmați, cum nu trebuie să iasă din școală posedând doar teoria misiunii lor în societate, fără a fi încercat să privească ei înșiși mai deaproape, în realitatea ei concretă și actuală, această misiune și să-și pună, în chip de pregătire practică, problemele ei, sau fără a le fi intuit și pipăit măcar. Această pregătire nu se va desăvârși, recunoaștem, decât prin munca din societate, dar exercițiul ei prealabil este o necesitate.

Studenții noștri au înțeles-o și au pornit la lucru din îndemn propriu, lărgindu-și orizontul preocupărilor și încercând totodată terenul pe care stau, ca o experiență pentru intrarea lor în activitate extrașcolară. Revista aceasta va fi deci pentru ei un câmp propriu de lucru și un mijloc de încercare, de întărire și de orientare a gândirilor și puterilor lor. Ea va putea astfel contribui, alături de școală, la formarea lor. Cei cari au drag și înțelegere pentru lucrul lor studentesc și teologic, au prin revista aceasta posibilitatea să le vorbească, profesorii înșiși putând prin ea să-și întregească și întărească cuvântul lor depe catedră, stăruind asupra valorii și utilității practice a studiului lor și ajutând studenților să prindă și să facă legătura necesară între ceace au învățat și ceace au de făcut. A le deschide din școală ochii asupra vieții și misiunii lor însemnează a le da puțința să înțeleagă mai târziu, în viață și misiune, rolul și importanța școlii, prin care au trecut.

Dacă, la rândul lor, studenții de azi vor rămâne și

mai departe legați de revista ce au creat, așa cum credem și dorim, vor rămâne legați astfel de școala însaș, de profesorii lor și de studenții urmași. Iși vor alimenta prin ea entuziasmul și-și vor menține, dacă nu și immulți, cunoștințele necesare lucrului. Căci oricât de variabilă și relativă ar fi utilitatea cunoștințelor școlare, ele sunt indispensabile pentru prestigiul, orientarea și succesul în viață al misiunii preoțești și teologice.

E observat, că ieșind din școală, preoții devin mai toți stingheri, izolați, timizi, necomunicând și necolaborând, uitându-se între sine, împuținându-și deci și risipindu-și puterile și gândurile frumoase, împărtășite în școală. E observat deasemenea, că mulți pierd obișnuința cărții și uzul scrisului și sunt străini de noutățile de știință și de literatură teologică, dintre cari unele privesc deaproape opera lor în Biserică și în societate.

Mijloace pentru înlesnirea legăturilor, pentru schimbul de gânduri și de cunoștințe, există, e drept, și altele. Dar niciunul din ele nu poate lega pe foștii studenți și colegi între ei și totodată cu tineretea lor, cât o revistă ieșită din însuș gândul lor tineresc, niciun altul nu poate permite o verificare a gândurilor tinerești și o oglindire a realizărilor mature, un control al progresului făcut dela școală până în lume, din anii trecuți până în anii de mai târziu, ca o revistă, în care ideile și idealul studenților urmași vor reflecta la timpul lor pe ale celor de azi, pe ale înaintașilor lor.

„Raze de Lumină“ poate fi, în adevăr, revista aceasta, pornită cu bine la un drum, pe care îl dorim cât de lung și cât de frumos. E datorია studenților noștri, creatorii și colaboratorii ei, ca s'o învrednicească de numele-i bun. E de așteptat, pentru aceasta, ca ei să-și dea în număr cât mai mare contribuția de muncă la buna ei înfățișare și să caute a o susține întâi cu propriile lor mijloace. Va fi cu atât mai meritorie opera lor, cu cât va fi mai personală. Ieșită din idealism studentesc, ea trebuie să se mențină la înălțimea lui. Și câștigul cel mai mare ce pot avea, mulțumirea lor sufletească, nu va lipsi.

TEODOR M. POPESCU.

EPOCA LUI AUGUSTIN¹⁾

Sânt două date care ar putea, arbitrar, să hotărânească epoca lui Augustin : 361, când păgânismul sub Iulian Apostatul își ridică pentru cea din urmă oară stindardul năzuințelor sale de afirmare, și 430, când apune luceafărul occidentului, iar Africa, grădina literaturii latine creștine, este îngenunchiată de barbari. Aceste date sânt arbi trare, căci spiritul augustinian trece dincolo de 430, continuându-se în disputele semi-pelagiene ; influența sa puternică predomină încă un secol ; de o influență indirectă se poate vorbi, fără risc, chiar în reformă : Luther, Calvin, iar mai târziu la janseniști. Biserica romană, apoi, e fără punct de reper, dacă ar lipsi Augustin. Numesc această perioadă (361-430), epoca lui Augustin, căci întreg occidentul, în acest timp și mai cu seamă dela 388 este stăpânit, până la tiranizare, de numele său.

Ca un al doilea Pavel, activitatea lui Augustin îmbrățișează toate domeniile, fie practice, fie teoretice. El marchează în gândirea creștină de apus o răscruce : devine eliberatorul literaturii latine creștine ; numai cu Augustin occidentul se desleagă de dominația orientului. În adevăr, gândirea creștină occidentală, lăsând la o parte influențele profane ce le-a suferit, dealfel destul de firești, se dezvoltă în dependență de literatura creștină orientală, în specie grecească. Gândirea latină până la Augustin e de neînțeles fără cugetătorii creștini din răsărit.

Și în răsărit ca și în apus, însămânțarea credinței în învierea lui Hristos, se face prin limba grecească. Măiastra limbă latină e în lăturată din misterele euharistice, dând locul său limbii simple și fără pretenții de stil a lui Pavel, care învingând, stăpânește aproape două secole limba lui Virgil și Cicero. Va învia, deși târziu, dar sub altă formă, modestă și isbitoare celor ce sânt obișnuiți cu tiradele retorice ale lui Cicero. Tocmai la sfârșitul secolului al II-lea (197) apare cea dintâi carte creștină scrisă în latinește : e „Apologeticum“ al lui Tertulian²⁾ ; nici el nu-i complet desfăcut de limba grecească, pentrucă scrie încă în această limbă. E un început și vine din Africa. La Roma începe să se scrie în latinește și mai târziu, pe la mijlocul secolului

1. Lucrare ținută la cercul de studii religioase dela Internatul Teologic.

2. Dacă „Apologeticum“ e scris influențat de Octavius al lui Minucius Felix, atunci prima carte scrisă în latinește e a acestuia din urmă. Dealfel e discuție asupra anilor în care s'au scris.

al III-lea; iar în Galla, tocmai la începutul secolului al IV-lea³). Până la aceste date Apusul scrie grecește. E suficient să amintesc scrierile lui Irineu, episcop de Lyon și Ipolit, episcop rival al Romei. Pentru a se vedea și mai bine dependența aceasta, să dăm cuvântul unuia dintre cei mai buni cunoscători ai literaturii latine creștine, lui Paul Monceaux. După ce arată cât de mare e influența profană asupra acestei literaturi, după ce arată că toți scriitorii creștini erau oameni de școală, vechi retori, vechi avocați și juriști, continuă: „Mai importantă este însă acțiunea intelectuală a creștinilor greci din orient. Aici se împrumută nu numai fapte, idei, teorii, dar însăș cugetarea creștină se prezintă latinilor formată în întregime, fixându-se întâi în spiritul lor, apoi în cărțile lor, sub aceeaș formă, pe care o avusese la frații de limbă greacă. Literatura latină creștină e de neînțeles unuia, care n'ar cunoaște literatura greacă creștină“⁴).

Până acum Latinii, în majoritatea cazurilor, nu sânt originali, ci doar traducători sau imitatori ai scrisului grecesc; cu toate acestea, geniul latinității este încă puternic, predominant, chiar în traduceri ce se fac: spiritul roman nu apune cu zeli Romei, ci se continuă și sub arca lui Christ. Cărți de speculație pură Latinii nici nu produc, (decât cu excepție) nici nu traduc. Dacă înlăturăm „De principiis“ al lui Origen, aproape că nu mai rămâne nimic. „Literatura latină se deosebește radical de celelalte literaturi: de literatura profană prin inspirația creștină și prin preocupări noi; de literatura creștină a orientului grec, prin un spirit cu totul practic, care disprețuește și se teme de speculații înalte, pentru a se alipi de preferință apologeticii, predicii, propagandei, chestiunilor morale, de disciplină sau de organizație, adeseori chestiunilor de persoane“⁵).

* * *

Augustin e cel dintâi, care se desprinde, de s'ar putea spune, de obișnuința mediului său, trecând dincolo de epoca sa, și printr'o vedere de ansamblu, în care caracteristicile firii sale, ale mediului local și ale timpului erau în stare latentă, începe marea operă de sinteză a geniului latin creștin. Fapte incidentale ale epocii sale, care nu necesitau decât o explicație de moment, le ridică deasupra incidentă-lului, le privește în valoarea lor eternă. E deajuns să numesc numai incidentul ce prilejuește „De Civitate Dei“. Asemenea incidente, și mai ales aprecieri asupra incidentelor, au fost destule, mai cu seamă în secolul al II-lea și al III-lea. La strigătele secolelor al II-lea și al III-lea, că imperiul pierde din cauză că zii cetății Romei sânt des-

3. Paul Monceaux, *Histoire de la littérature latine chrétienne*, Paris, Payot 1924, p. 26.

4. Ibidem, p. 13. --- Pentru a se vedea mai bine influența, pe care a suferit-o literatura latină dela cea greacă, să se vadă partea introductivă din studiul lui Monceaux, dar mai ales paginile 13—15.

5. Ibidem, p. 27.

considerați, pentru că următorii lui Hristos îi disprețuesc sau îi înlătură, apar apologiile : frumoase, îndrăznețe, dar dela început și până la sfârșit poartă pecetea momentului. La Augustin din contră : aceleași acuzații contra creștinilor, căci Roma la începutul secolului V este amenințată de barbari, iar la 410 cade în mâinile lor. Augustin răspunde, scrie o apologie, dar nu una în sensul celor din secolul al II-lea. Nu se ocupă atât de faptul căderii Romei, cât de unul cu totul superior. „De Civitate Dei“ e una din puținele cărți de istorie universală, prima în care se pune problema destinului omenirii, adică se face filosofia istoriei. Nu sânt de vină apologetii că nu s'au putut ridica până la o concepție atât de înaltă ; nu este nici atât meritul lui Augustin, că face aceasta. El e instrumentul mediului său, e expresia potențelor sale. Epoca sa era pregătită pentru astfel de opere și totodată reclama asemenea lucrări. „De Civitate Dei“ e o operă matură, ca și mediul : ea a fost magistrul evului mediu, al renașterii și chiar azi, sensul ei adânc nu-i perimat. Papismul fără „De Civitate Dei“ e orb. Oare ideile lui Grigorie al VII-lea și cele două săbii din „Unam sanctam“ a lui Bonifaciu al VIII-lea nu sânt exagerări ale ideilor de aici ?

E o operă matură, pentru că e creația unui mediu dezvoltat, copt. Ca să se poată face o comparație, voi aminti o altă operă de sinteză : „De principiis“ a lui Origen. Genialul cap al lui Origen, cap al cărui reproducere omenirea n'a mai văzut-o, a compus una din cele dintâi dogmatici creștine. Genialitatea lui Origen, însă, s'a izbit de epoca sa ; epoca sa nu putea primi, nici crea o lucrare atât de considerabilă, n'o înțelegea și de aici greșelile inerente ce le are, greșeli, ce nu sânt atât ale lui Origen, cât ale secolului său. Lucrări de felul acestora se vor scrie, dar târziu de tot, tocmai în secolul al VIII-lea și o face Damaschin pentru orientali, iar pentru latini Toma de Aquino, în secolul al XIII-lea.

Augustin e omul epocii sale, iar epoca sa e corespunzătoare virtualităților lui intelectuale. Preocupările lui diverse epuizează toate domeniile de cugetare, fie profane, fie religioase. „Din Africa sa îndepărtată, el luminează asupra întregii creștinătăți. Oamenilor din timpul său, le spune cuvinte folositoare. Știe să le explice sufletul lor, să-i consoleze de nefericirile lumii, să le diriguiească gândurile lor dealungul tainelor. A fost cu dragoste față de toți. Prin el fanaticii au fost domoliți, ignoranții lămuriiți, cugetătorii menținuți la tradiție. A învățat întreg evul mediu. Acum încă, după inevitabila scădere a unei atât de lungi durate, rămâne cea mai mare autoritate teologică. Prin el, mai cu seamă, comunicăm cu anticitatea creștină. În unele privințe el este din toate timpurile. Sufletul său — și ce suflet ! — a trecut în scrierile sale ; trăește încă ; pe unele din paginile sale vor cădea totdeauna lacrimi“ ⁶⁾.

6. L. Duchesne, *Histoire ancienne de Eglise*, Tome III, Ed. V, Paris, 1911, pag. VIII.

Intre Augustin și mediul său, este o legătură dela cauză la efect. Mediul său nu-l înțelegem fără Augustin; dar și Augustin, adică posibilitățile de creare ale acestuia, fără mediu, adică fără preocupările și problemele lui, ar fi dat un alt Augustin, nu pe acesta în fața căruia istoria își lărgește cu prisosință paginile. Epoca lui e o epocă de aur; dar să nu se confunde: e de aur numai în ce privește cugetarea, preocupările, atitudinile intelectuale ale celor aleși. Mulțimea, gloata e anonimă, neputându-i-se da epitetul „de aur”. Ea atât merit poate să aibă: e sensibilă marilor probleme ce agitău epoca, preocupând-o într'un fel sau altul aceste frământări spirituale. De regulă, nu materialul brut, grămada de carne și oase formează caracteristica unei epoci, ci mediul intelectual, mediul frământărilor sufletești, obscure de multe ori, ce se concretizează în câteva personalități reprezentative, cari la rândul lor antrenează, prin o lege a psihologiei mulțimii și grămada inconștientă de carne, mulțimea. O explicație justă a istoriei culturii umane nu putem avea decât înfrățind două teorii: a lui Carlyle și Taine.

Numai astfel înțelegem epoca lui Augustin, o putem numi o epocă de aur. Contemporanii lui Augustin sânt oameni de elită. Asta la Latini, dar mai cu seamă la Greci. Există o congenialitate a epocii; toți oamenii aceștia mari produc dela o limită și până la o limită. Pentru că e mai dificilă o statistică după anul apariției operelor mari, din cauza lipsei de precizie istorică, voi face-o după anul morții fiecăruia. La Latini: Ambroziu 397, Rufin 410, Ieronim 420, Augustin 430, ca să numesc numai pe cei mari; la Greci: cei 3 mari Capadocieni: Vasile cel Mare 380, Grigore de Nazians 390, Grigore de Nissa 400, Ioan Chrisostomul 407, lăsând sub tăcere pe alții tot atât de importanți ca: Didym cel Orb, Ciril al Ierusalimului, Diodor de Tars, Teodor de Mopsuestia. Iată atâția cugetători, contemporani sau aproape contemporani; aceștia agitau problemele cele mai grele și le rezolvă în modul cel mai desăvârșit. Să nu uităm că lor le datorăm întreaga metafizică ortodoxă. Ei sânt cei cari precizează exact, noțional, întreaga comoară a revelației creștine.

* * *

Explicația apariției lui Augustin, e explicația apariției tuturor acestor cugetători sau mai exact fiecare se explică reciproc, iar toți, prin cauze comune. E știut doar că sufletele mari nu vin cu probleme gata formate, pe care apoi le impun epocii lor, ci se nasc cu predispoziții pentru problemele ce există deja. Ei vin cu virtualități, iar atitudinea ce o iau în fața problemelor, este corespunzătoare gradului de intensitate a acestor posibilități.

Enumărând și dezvoltând problemele ce se pun epocii de care ne ocupăm, avem totodată și descrierea în amănunțime a epocii, dar și cauzele elitei de gândire.

Cauzele ar fi următoarele:

1. *Societatea cultă se creștinează, așa că oferă creștinismului alt fond de idei, alt limbaj pentru cugetarea creștină.* Aproape toți, dacă nu toți, sânt discipolii marilor învățători ai antichității. Lucrul e evident la Augustin mai cu seamă, ca să trec cu vederea bărbatilor din orient; acesta nu se poate apropia de creștinism decât prin Cicero și traduceriile lui Victorinus; filosofia păgână deci îi furnizează făgaș către Hristos. „Cu aceștia, nu numai toată arta grecească și romană este supusă lui Hristos, dar este pusă chiar în serviciul său” 7).

2. *Biserica se bucură de o pace relativă*, împărații romani, cari pe cât trece timpul, sânt numai creștini, îi iau apărarea, încât sub Teodosie devine Biserică de stat. În asemenea situație, Biserica are posibilitatea să se desvolte înlăuntru și înafară.

3. *Marile erezii.* Acestea slujesc în sens negativ Biserica, pentrucă îi dau prilejul să discute contradictoriu punctele fundamentale ale doctrinei creștine, ajungându-se astfel la o formulare precisă.

*

Mediul social al lui Augustin se poate reduce la mediul său familiar; mai bine zis, poate fi simbolizat prin mediul său familiar. Augustin se desvoltă într'un mediu amestecat; pe de o parte, tendințele păgâne reprezentate prin tatăl său Patricius, care vroia să facă din fiul său un literat, un bărbat după modelul figurilor distinse din antichitate; pe de altă parte, inima ce simte creștinește a Monicăi. Lacrămile ei întovărășeau totdeauna plăcerile fiului său. Una plânge și roagă, celălalt calculează și îndeamnă. Două curențe, două direcții cu influențe diferite. Trăesc în aceeaș casă și pe cât pot se respectă reciproc. Sfârșitul se cunoaște. Patricius, păgânul, aproape de moarte primește botezul; puțin mai târziu îi urmează conversiunea lui Augustin. Monica învinge în două părți deodată: întâi asupra lumii vechi, a păgânismului desorientat, prin Patricius, apoi supune lumea, ce se naște, prin Augustin.

Istoria epocii de care ne ocupăm, e zugrăvirea în mare a acestui mediu familiar. Viața lui Augustin până la convertire nu-i altceva decât mărturia ultimelor convulsii ale păgânismului. E desorientare complectă; o căutare inconștientă a ceva ce prin firea lucrurilor trebuie să înceteze de a exista.

În adevăr, începând cu Constantin cel Mare, Biserica capătă din ce în ce mai multă ascendență: împărații sânt creștini, iar înaltele funcțiuni și posturi sânt ocupate de credincioși ai lui Hristos. Aproape toată clasa cultă se creștinează. „Iată, spune poetul Prudentius în al său *Contra Symmachum* (I, 554 sg.), iată, adunarea vechilor Catoni ia haina albă a catehumenilor, depunând insignele pontificatului! Abia dacă mai rămân câțiva pe stânca tarpeiană; ceilalți se grămădesc spre sfintele sanctuare creștine; toată curtea lui Evandrius curge la izvoarele apostolice. În frunte merg Anii și Probii.

7. F. Cayré A. A., *Précis de Patrologie*, T. I., Paris, 1927, p. 36.

Ilustra Romă se laudă că a văzut pe generalul Anicius ilustrând cel dintâi adunarea șefilor orașului prin conversiunea sa. Moștenitorul Olybrilor, după ce-și înscrisese numele în istorie și îmbrăcase mantia brodată cu ramuri de palmier, ambiționă să așeze fășiile consulare ale lui Brutus jos înaintea porții martirilor și să aplece înaintea lui Hristos spada latină. Credința zeloasă a Paulinilor, a Bassilor n'a ezitat a se dedica lui Hristos și a oferi veacului viitor superbe rădăcini ale rasei lor patriciane. Mai trebuiesc numiți Grahii, acești amici ai poporului, ei cari investiți cu putere și așezați în fruntea senatului, au ordonat să doboare statuile zeilor și s'au consacrat cu lictorilor lui Hristos cel atotputernic⁸⁾.

Acestei pagini frumoase de apologie din Prudentius, în care se zugrăvește izbânda puternică a creștinismului asupra lumii păgâne, prin convertirea senatului roman, două lucruri i se pot reproșa. Întâi: afirmația sa e exagerată; nu-i facem din lucrul acesta o vină căci nici nu putea scrii alfel, pentru că lui, ca poet și mai ales ca apologet, i se pot permite anumite licențe. Pentru istoric însă, pentru omul care vrea să cunoască adevărul, lucrurile sânt altfel. Boissier în lucrarea sa: „La fin du paganisme“, pune la punct chestiunea aceasta în mod definitiv reducând afirmația lui Prudentius la justa ei proporție⁹⁾. Al doilea: cei mai mulți creștini nu erau convinși; nu aveau sufletul creștinilor primelor secole, când era arzătoare credința în imediată venire a lui Hristos. Acum mulțimea se botează, fără să dea mare importanță instrucției religioase, așa că „pe acești creștini îi atinsese apa botezului, dar nu-i pătrunsese spiritul evangheliei“¹⁰⁾. Oficializându-se, creștinismul era de suprafață și din cauza aceasta era lăsată la o parte grija de un trai cu adevărat creștin. Cele mai multe dintre înaltele funcțiuni erau ocupate de creștini, cari nu făceau multă cinste noli religii. Mulți rămăneau catehumeni toată viața aproape, din cauza asprelor penitențe la care erau supuși cei ce păcătuiau, după ce primeau botezul. Aceasta făcea ca mulți să amâne botezul până la boală, pentru a se mai bucura de plăcerile pe care creștinismul le interzicea; în vederea acestei combinații, copiii oamenilor din clasele superioare nu primeau botezul decât târziu. Așa s'a întâmplat cu Ambroziu și cu Augustin. Creștini adevărați existau și acum, mai cu seamă printre anahoreți și monahi. Aceștia fugeau de lume pentru ca să se poată dedica mai cu ușurință diferitelor devotațiuni pioase. Acum încep în apus marile curente de renunțare la viața lumească; acum occidentul vine mai în directă atingere cu orientul prin lungile călătorii ale lui Atanasie, marele admirator al lui Antonie. Traducerile ce se fac în acest timp, aproape toate sânt descrieri ale vieții marilor anahoreți. Bărbați iluștri ca Ieronim și Rufin iau drumurile orien-

8. După P. de Labriolle, *Histoire de la littérature chrétienne*, Paris, 1924, p. 308.

9. Gaston Boissier, *La fin du paganisme*, T. II, éd. 8, Paris, pp. 101—235.

10. Duchesne, op. cit., p. 5.

tului, dornici de o viață dincolo de orașe și sate, setoși de viața retrasă a călugărilor orientali. Aceștia ajung astfel și un fel de inițiatori ai celor din apus prin traducerea ce le fac. În lume, însă, în centrele populate era, vorbind în general, un pseudocreștinism. Păgânismul nu era cu totul înlăturat (vorbesc de păgânismul cultic, nu de cel trăit). Statuile zeilor erau încă în picioare. La 361, Iulian Apostatul încearcă să reinvie timpurile de glorie ale păgânismului: nu poate face nimic, căci se luptă cu învierea unui muribund. Prin Iulian Apostatul păgânismul mai ia pentru ultima oară atitudine față de creștinism. E o încercare de a precumpăni marele val al creștinismului, căutând să purifice atât cultul cât și morala păgânismului; după un an și jumătate pierd, strigând „Ai învins Galilene”. E strigătul lui Iulian, dar tot atât de bine și al lumii păgâne ce se nimește pe zi ce merge. De continuă să existe, există sau tolerat sau sub persecuții; de altfel persecuții se întâmplă și din o parte și din alta; caracterul acestora e însă local, nu general. Pioșii împărați, urmași ai lui Iustinian, următori fideli ai lui Hristos, nu pot tolera păgânismul; pentru aceasta ei interzic prin două legi conjurațiile magice și sacrificiile nocturne. Grațian, conștient de zidul ce despărțea viața creștină de viața păgână, refuză insigniile pontificale ce i se dăduseră, când se sui pe tron, zicând: „un asemenea vestmânt nu se potrivește unui creștin”¹¹). Iar Teodosie face din religia creștină Biserica de stat. El nu numai că își ia însărcinarea de a consolida Biserica înlăuntru, dar o apără și de atacurile din afară ce-i periclitau existența; fie contra ereticilor, convocând sinoade ca cel dela 381, fie contra păgânilor, pe care-i urmărește sistematic: „După eretici, păgânii vin la rând. Răsboiul contra lor fu dus cu un spirit remarcabil. Se procedă regulat, fără prea multă grabă, prin atacuri succesive. În 381 apărură o primă lege încă timidă, care pedepsea sacrificiile făcute noaptea sau ziua pentru ca să se cunoască viitorul. „Trebue să cinstești pe Dumnezeu, spunea împăratul, prin rugăciuni convenite și să nu-L insultăm prin practici de sacrilegiu” (Cod. Teodos. XVI, 1—2). Patru ani mai târziu (385), reîncepe și promulgă o lege nouă, care spune aproape același lucru, dar în termeni mai amenințători. Ea oprește de a se face sacrificii „pentru ca să se caute în ficat și intestinele victimelor speranțe de noroc și viitor și să se descopere evenimentele viitoare prin consultații execrabile (Cod. Teod. XVI. 10, 9). Aceste legi sânt obscure; interzic ele sacrificiile într'un chip absolut sau numai când serveșc de rituri magice? Nu se vede lămurit; putem fi siguri însă, că a trebuit să le aplice peste tot, în sensul cel mai riguros”¹²). În occident se urmează aceeași politică. „Anul următor (392), Teodosie răspândește legea lui Valentinian și o desvoltă. De data aceasta se simte că voește să nu se mai lase nici un echivoc, așa că aduce ultima

11. A. Dufourcq, *Histoire ancienne de l'Eglise*, Paris, 1924, T. IV, éd.V, p. 87.
12. Bolssier, op. cit., p. 294.

lovitură dușmanului. Mai întâi legea atinge toată lumea, (Cod. Teod. XVI. 10, 12) apoi ea se aplică tuturor țărilor fără excepție; interzice orice practică religioasă, ori de ce natură ar fi ea. Este oprit nu numai să se jertfească victime și să se consulte în intestinele lor, chiar pentru motive fără gravitate, dar e oprită și aprinderea lămpilor, arderea tămâei, atârnarea ghirlandelor de flori în onoarea zeilor. Legea nu se mulțumește să închidă templele orașelor, dar ea supraveghează și provinciile; nu permite să se împodobască cu panglicuțe trunchiurile arborilor, sau să se ridice altare din gazon; intră la particulari, pătrunde în interiorul caselor, pe care Romanii le socoteau sfinte; oprește să se aprindă focul căminului în onoarea zeilor casei, să se ardă începuturile mâncării pentru penaiți, să se ofere vin geniului: „Orice casă, zice legea, în care se va arde tămâe, aparține fiscului. Se vede că nimic nu este omis: proscricțiunea este completă; vechiul păgânism nu mai are decât să moară¹³⁾.

Față de o asemenea politică glasuri de protest se ridică; apologetii păgânismului, Libanius și Simah, dar mai cu seamă primul adresează împăratului un discurs, un fel de apologie, intitulată „Despre Temple“ „Libanius ne învață, spune Boissier, nu numai că decretul împăratului erau executate ad-litteram și în toată rigoarea lor, dar că se mergea mult mai departe decât era permis. Ne spune că oamenii negri (vorbește de călugări), cari au părăsit lucrul câmpului pentru ca în munte să se pună, pretind ei, în relație cu creatorul universului, se scoboară din retragerile lor, ațâță prin predică pe exaltați și neliniștiți, așa că întreaga adunare se aruncă asupra templelor spre a le distruge. Episcopii îi încurajează, autoritățile civile le permit aceasta. Libanus se adresează împăratului ca prin puterea sa să-i oprească. E remarcabil că întrebunțează întru apărarea religiei sale, argumente de care se serveau apologetii creștini în împrejurări asemănătoare. Ca și Lactantius, arată că dușmanii zeilor o sfârșesc rău și că rasa lui Constantin s'a stins de pe pământ; ca și Meliton și Iustin, când aceștia scriu împăratului, nu vrea să creadă că înțeleptul Teodosie a ordonat nedreptățile ce se comit în numele lui: „Tu nu ne persecuți, spune el cu o siguranță nezdruccinată, mai mult decât a persecutat Iulian pe cei cari practicau un alt cult decât al său“¹⁴⁾.

*

Creștinismul nu se mulțumește numai cu această operă negativă de a îngenunchia, de a distruge dușmanul, contra căruia luptase prin rezistență patru secole aproape. El începe să se consolideze. Aminteam că Biserica creștină la sfârșitul secolului al IV devine Biserică de stat. Oficial, la această dată păgânismul încetase de a mai exista. De mai rezistă ici și colo, se întâmplă în puterea tradiției atotstăpânitoare. Creștinismul începe să legisla: principiile sale de dragoste și adevăr încep să pătrundă în legile statului roman.

13. Ibidem, pp. 296—297.

14. Ibidem, p. 295.

„Până la pacea Bisericii, spune Paul Lejay, ostilitatea puterilor publice a apăsător cu greutate asupra vieții comunităților creștine. Ziua în care ea a fost definitiv îndepărtată, vedem că Biserica iese ca dintr-o iarnă lungă, consolidându-și și dezvoltându-și cadrele, discutându-și titlurile ierarhice, întocmindu-și dogmele, formulându-și regulile de credință, orânduindu-și cultul, înconjurând locurile sfinte cu semne publice de venerare, asigurând retrageri sfințite sufletelor averse de perfecțiune, dând jumătății latine a Bisericii o versiune mai fidelă a Bibliei. Toate acestea sânt roadele secerișului secolului al IV-lea¹⁵⁾“.

Acum episcopatul ajunge la deplina lui dezvoltare ; își precizează extern toate virtualitățile lui din secolele prime. Un tablou mai exact decât cel făcut de Chateaubriand nici nu se poate : „Nimic mai complet și mai bine întrebunțat ca viața unui prelat din secolul al IV și al V. Episcopul boteza, mărturisea, predica, prescria penitențe publice sau private, dădea anateme sau lovea cu excomunicări, vizita bolnavi, asista pe muribunzi, îngropa morți, răscumpăra pe captivi, hrănea săracii, văduvele, orfanii, fonda ospicii și spitale, administra bine clerul său, făcea pace ca judecător în cauze particulare sau împăciuia diferendele dintre orașe. În acelaș timp, însă, publica tratate de morală, de disciplină și teologie, scria contra ereziarhilor și contra filosofilor, se ocupa cu știința și Istoria, dicta scrisori persoanelor ce-l consultau într-o religie sau alta, corespondă cu Biserici și episcopi călugări și eremiți, prezida consiliile și sinoadele, era chemat în sfaturile împăraților, însărcinat cu negocierile, trimis la uzurpători sau la principii barbari pentru a-i dezarma ori înfrâna ; cele trei puteri : religioasă, politică și filosofică se concentraseră în episcop¹⁶⁾“.

*

Pe lângă caracteristicile pe care le-am amintit până acum : *lupta reciprocă dintre păgânism și creștinism, pătrunderea ideilor creștine în legile de stat și formarea episcopatului ca ceva independent de stat și credincioși, ba încă superior acestora, sânt și disputele dogmatice*. Ele au ajutat mult metafizica creștină, prin aceea că, punându-se în discuție probleme ce pluteau fără precizări formale, s'a ajuns la fixarea lor. Aici e geneza marilor spirite creatoare ale orientului și în parte și ale occidentului. Orientul a avut totdeauna prioritate în aceste dispute. Fără aceste dispute contradictorii, punând în primejdie de multe ori unitatea Bisericii, cine știe de-am fi avut sufletul mare al lui Atanasie sau gândirea profundă și subtilă a lui Grigorie de Nissa.

După edictul din 313, când se ivesc zile de pace din partea imperiului ce persecutase Biserica aproape 3 veacuri, un fulger turbură din nou sufletele credincioșilor, venit de astădată nu din afară, ci din lăuntru ei, dela unul din cei mai buni fii : dela Arie. El e începătorul tururilor ereziilor din secolul al IV și al V, căci toate erorile dogmatice ale acestei epoci sânt, în germene, în el : apolinarism, mono-

15. După Labriolle, op. cit., p. 309.

16. *Oeuvres complètes*, éd. Pourrat, Paris, 1836, T. V., p. 268.

fizism, nestorianism, pelagianism. Ne mai rămân doar donatiștii, lupta pentru Origen și marele curent de sincretism religios maniheismul. Aproape toate aceste erezii se nasc în orient și orientul, mai cu seamă, le discută. Occidentul, din contră, se preocupă numai de unele din ele, pentru că spiritul latin, mediul latin e refractar multora: sânt dispute, care nu-l pot angaja. Dacă unii le ating în treacăt, o fac numai sub puterea sugestiei sub care se găseau: erau discipoli ai gândirii grecești. Aceste erezii ar fi: apolinarismul, macedonismul, nestorianismul, lupta pentru Origen. De altfel Latinii cari s'au ocupat cu aceste erezii au rămas răzlețiți de preocuparea generală a mediului lor; acțiunea lor n'a găsit răsunet, n'a putut produce curente, ca în orient, unde toată lumea se împărțea în două tabere. E drept, apoi, că în occident nici n'au prea fost eretici, ci numai schismatici. Singuri arienii au turburat spiritul practic al latinilor.

Una din primejdiile, cu adevărat îngrijorătoare, ce a turburat Biserica după arianism, e maniheismul, cea mai puternică încercare de sincretism religios. Spre deosebire de celalalte secte gnostice, cu care are foarte multe puncte de contact, maniheismul se prezintă ca un tot format, cu o doctrină cu foarte multe insinuări și cu o organizație stabilă. Caracterul acesta organizat al maniheismului dă foarte mult de lucru creștinismului, în raport cu primejdia secundară ce o prezentau celalalte secte gnostice. Aceasta face ca în secolul al IV aproape întreg imperiul roman să știe de maniheism. Pe cât de primejdios era prin organizația sa, tot pe atât de primejdios era și prin insinuările sale. Secta promitea posibilitatea cunoașterii adevărului numai cu ajutorul rațiunii, ne mai fiind nevoie de vreo autoritate oarecare, așa cum cerea Biserica. Iată, după Labriolle, motivele ce l-au atras pe Augustin către această sectă. Le enumăr aici, căci ele sânt insinuările maniheilor pentru prozelitism 1). Maniheismul pretindea că nu impune nici un adevăr înainte ca acesta să fi devenit evident celui ce vrea să-l îmbrățișeze. 2) Criticau Vechiul Testament, prin ironiile pe care le făceau pe seama unor licențe îngăduite de Dumnezeu patriarhilor. 3) Neputința multora de a-și închipui pe Dumnezeu ca pe o ființă pur spirituală. 4) Doctrina lor, prin admiterea celor două principii, dădea o oarecare deslegare problemei originii răului¹⁷⁾. Toate aceste motive erau destule curse pentru sufletele neliniștite, nedumerite, nemulțumite cu explicațiile pe care le dădeau unii sau alții. Prin insinuări și prin falsificări, maniheismul prinde, devine din ce în ce mai primejdios. Lupta ce s'a dat între el și Biserică a fost de lungă durată; urmele lui se mai văd apărând prin istoria evului mediu la pavlicieni, bogomilii ținuturilor noastre și catarii sau patarenii apusului.

Lupta contra maniheilor o începe Augustin imediat după primirea botezului, continuând-o neînterupt aproape 15 ani. Nu le ră-

17. Labriolle, op. cit., p. 531.

mâne dator cu nimic, scriind contra lor vreo 13 lucrări: *De moribus Ecclesiae catholicae et de moribus manicheorum* (389), *De Genesi contra Manichaeos* (389), *Despre religia cea adevărată* (390)-*De utilitate credendi* (391), *De duabus animabus* (391), *Acta disputatio contra Fortunatum* (392), *Contra Adimantum* (394), *De libero arbitrio* (395), *Contra epistolam manichaei quam vocant Fundamenti* (396—397), *Contra Faustum manichaeum* (400), *De actis cum Felice manichaeo* (404), *De natura boni* (404), *Contra Secundinum* (405). În toate aceste cărți ia în discuție, rând pe rând, atât moravurile cât și doctrina maniheilor. Primul punct de care se ocupă sânt moravurile lor, îi descrie așa pe cum îi cunoscuse, punându-le în față moravurile creștinilor către care se îndreaptă. În combaterea doctrinei lor, Augustin își furnizează argumente, pe lângă cele scripturistice, din idealista filozofie platonice. Dumnezeu nu poate fi conceput decât ca unic și spiritual, lipsit de orice amestec cu elementele inferioare. Răul nu-și are origina nici în Dumnezeu, nici nu e un principiu coetern cu Dumnezeu, ci stă în voința liberă a omului; așa că orice lucru, material sau nematerial, este bun în esența sa. În toate acestea nu încetează „de a proslăvi meritele Bisericii creștine, care oferă noroadelor un șir întreg de credințe religioase temeinice și coerente”.

Pe cât de aprig și perseverent a fost Augustin contra maniheilor, pe atât de abil și prevăzător e în lupta pe care o duce contra donatiștilor, cari ținteau la o schismă în Biserică. Lupta e grea pentrucă ai de luptat cu convingeri, e dureroasă pentrucă ai de luptat cu frați de credință.

Este destul de cunoscută cauza care a dat naștere schismei donatiste. La 311 s'a ales în locul primatului de Cartagina un diacon Cecilian, care a fost sfințit de un episcop acuzat de trădare în persecuția lui Dioclețian. Cearta asupra valabilității acestei sfințiri dă naștere la două partide în Biserica africană: partida lui Cecilian și a lui Donat. Partida lui Donat se organizează biserică aparte, ce-și zicea „curată”, formulându-și, în acelaș timp, „și o doctrină puțin complicată, așa că putea seduce ușor pe cei simpli. Doctrina se poate reduce la două puncte: a) *Biserica* este o societate de sfinți, păcătoșii fiind excluși; b) *tainele* n'au valoare decât dacă sânt primite dela săvârșitorii acestei Biserici sfinte”¹⁸).

„Urmările concrete ale postulatelor donatiste se pot intui cu ușurință. Ele tăiau vinele oricărei înjghebări religioase și reduceau Biserica creștină la o grupare de exaltați. Dacă oricărui drept credincios i se dă dreptul de a lua în cercetare titlurile superiorului său ierarhic, de a scormoni în adâncul conștiinței sale, de a-i valorifica demnitatea etică și de a-i judecă intențiile, nu va îndură niciodată frâul disciplinei și va putea ridica învinuiri și dojene la cel dintâi capriciu al său. Dacă lanțul binefacerilor carismice, cuminecătura, posedă o

18. F. Cayré, op. cit., pg. 380.

validitate stâns legată și atârănătoare de curățenia preotului, viața supranaturală a credincioșilor va fi expusă la veșnica, chinuitoarea oscilație a îndoelii. Dacă în fine Biserica va trebui pe veci să se ufe cu ochi răi la Stat, ca la un dușman firesc al său, va trebui să renunțe odată pentru totdeauna la orice funcție socială folositoare ¹⁹⁾.

Augustin prevede toate dificultățile ce se vor naște pentru Biserica din asemenea concepție îngustă, în care exclusivismul era regulă; ia cuvântul contra lor, fie în scris ²⁰⁾, fie în sinoadele consecutive ce se țin în Africa. Dela 393 până la 420 scrie și luptă fără preget. Contra acestora părăsește dialectica metafizică ce o întrebăntează față de manihei; știe că vorbește către niște oameni simpli și fără cultură, pentru care forma lucrurilor prevalează asupra fondului. Cu precauția și abilitatea cunoscută înlătură una după alta afirmațiile lor, netăinuind însă „lipsurile și relele care pângăresc orânduirea bisericească. Biserica este o arie pe care zace încă amestecat deavalma grăul și paele; lopata morții și a osândirii, nu le-a ales încă. Dar ce are a face? Acel care lucrează asupra preotului și dă eficacitatea temeinică gestului ritului, este Hristos, fără mijlocire; iar puterii sale nu i se poate împotrivi netrebnicia unelei ²¹⁾”.

În ultima dispută pe care o vom analiza, geniul roman se manifestă cu strălucire. E vorba de disputa pentru mântuire. În orient se putea naște mai cu anevce această erezie, căci aici atitudinea omului față de divinitate era cu totul alta, ca și concepția ce și-o făcea omul despre puterea sa proprie. Aici omul nu se considera decât o nimicnicie, voința sa în fața puterii divine era, dacă nu zdrobită, cel puțin micșorată. Sufletul său era tot atât de corupt și neputincios ca și trupul, încât era o necesitate logică ca în actul mântuirii harul lui Dumnezeu să aiba întâietate. Voința omului poate conlucra la mântuire numai după ce harul s'a pogorit. În occident, unde spiritul de dominație și de voință a Romei nu perișe, se găseau încă spirite independente, cari afirmau că în actul mântuirii, voința singură e suficientă. Spiritul acesta de independență se intrupează în doi bărbați: Pelagiu și Caelestius. Doctrina lor, pe lângă considerațiile de ordin general pe care le-am anunțat mai sus, își poate avea origina și în vechiul stoicism, dar și în faptul că se prezintă ca o reacțiune

19. E. Buonaiuti, *Sf. Augustin*, în românește de Al. Marcu, București 1928, p. 41.

20. Dau aici operele pe care le-a scris Augustin contra donatiștilor, lucru ce l-am făcut și cu celelalte dispute pentru a pune și mai mult în evidență importanța lui Augustin pentru mediul său. *Psalmus contra partem Donati* (393); *Contra epistolam Parmeniani* (400); *De baptismo contra donatistas* (400); *Contra litteras Petilianii* (400—402); *Contra Cresconium* (406); *De unico baptisate* (410); *Breviculus collationis cum donatistis* (411); *Liber ad donatistas post collationem* (412); *Sermo ad Caesariensis ecclesiae plebem*; *De gestis cum Emerito caesarensi donatistarum episcopo* (418); *Contra Gaudentium* (420); Și încă alte lucrări, care s'au pierdut.

21. E. Buonaiuti, op. cit., p. 42.

ascetică contra epicureismului timpului său. Să nu uităm, că cu puțin înainte fusese decapitat Priscilian, șeful unei comunități creștine, care, sub pretext că e în afară de păcatul cărnii, celebră un cult în costum destul de sumar sau chiar fără costum.

Punctele principale ale doctrinei sânt următoarele: voința liberă a omului este atotputernică, așa că poate face binele independent. Păcatul original nu există, pentru care cauză botezul nu este absolut necesar vieții veșnice; el este creat de Biserică pentru a putea intra în comuniune cu Hristos și prin urmare șterge numai păcatele actuale. Nu există grație interioară, ci, cel mult, o grație exterioară a instrucției. Mântuirea nu-i decât o ridicare la o viață mai înaltă, o regenerare dela moarte la viață. Hristos n'a adus grația, ci doar exemplul ²²).

Prin urmare doctrina aceasta atacă punctele de bază ale credinței creștine: harul și mântuirea. În adevăr, prin tăgăduirea transmisibilității păcatului strămoșesc, se tăgăduia nevoia unui har curățitor, iar prin aceasta pe însuș Mântuitorul Hristos, prin care s'a coborât harul. De fapt, Pelagiu afirma că omul, în chip natural, chiar înainte de Hristos, putea să practice fără concursul ființei divine, virtutea în întregime. De nu s'ar fi găsit spirite pătrunzătoare, cum a fost Augustin, care a dus singur aproape lupta contra lui Pelagiu, Biserica creștină ar fi avut altă față, altă construcție vizibilă. Dar providența, alții zic natura sau istoria, își selectează oamenii ca să-și ajungă scopurile. Așa și aici, Augustin, chiar prin erorile pe care le-a făcut, a înlăturat răul pe care încerca Pelagiu să-l creeze Bisericii.

Pelagianismul, e drept, este una din cele mai grele dispute ale apusului, în care a fost angajat întreg genul lui Augustin; dela 412 până la sfârșitul vieții sale, scrie patrusprezece lucrări contra acestora: *De peccatorum meritis et remissione et de baptismo parvulorum* (412); *De spiritu et littera* (412); *De natura et gratia* (415); *Liber de perfectione justitiae hominis* (415); *De gestis Pelagii* (417); *De gratia Christi et peccato originali* (418); *De nuptiis et concupiscentia* (419); *De anima et ejus origine* (419); *Contra duas epistolas pelagianorum* (420); *Contra Julianum, haeresis pelagianae defensionem* (421); *De gratia et libero arbitrio* (426); *De Correptione et gratia* (427) (una din scrierile în care duce la extrem părerile sale); *De praedestinatione sanctorum*; *De dono perseverantiae* (428-429); *Contra Julianum, opus imperfectum* (429—430), acesta rămas neterminat.

Prin operele sale contra lui Pelagiu ajunge să anihileze aproape în totul influența pe care el o exercită asupra gândirii bisericești; ceea ce este caracteristic, însă, acestei lupte a lui Augustin, e faptul că formulează o doctrină contrară celei pelagiene. De altfel, ea începuse să se înfiripe, în linii generale, chiar înaintea deschiderii disputei pelagiene, care nu face decât să adâncească direcțiile existente

22. F. Cayré, op. cit., pp. 381—382.

deja. Astfel, printr'un pesimism, ce-i caracterizează ultima parte a vieții, ajunge de neață posibilitatea liberului arbitru, punând în schimb predestinarea cea mai evidentă.

În această privință, ori ce-ar spune teologii romano-catolici, direct interesați, Augustin e în eroare, așa că aserțiunea semi-pelagianilor deși nu-i justă în sine, e adevărată în ceea ce atacă. Că lucrul stă așa, o spune o autoritate în această materie, Ernesto Buonaiuti, pe care excomunicarea îl poate isgoni din sânul Bisericii romano-catolice, dar nici într'un caz nu-l poate lipsi de competență „Harul așa dar, adică sprijinul dumnezeesc, necesar pentruca acest paralitic spiritual să-și deslege trupul înțepenit, este un dar cu totul și cu totul gratuit; iar mântuirea este rodul unei porunci infailibile a bunătății divine. Se mântuesc ori rămân osândiți aceia pe cari, în chip tainic, Dumnezeu îi vrea osândiți ori mântuiți“²³). Astfel rezumă E. Buonaiuti concepția la care ajunge în cele din urmă Augustin.

*

Printre aceste dispute, în care spiritul lui Augustin era angajat în întregime, un nou eveniment începe să turbure pacea relativă a Bisericii: Barbarii! un nume sinistru ce de mult încă neliniștea ceasurile de odihnă ale cetățenilor Romei. Orașul celebru era sortit să cadă; o armată nedisciplinată și insuficientă îl străjuia. Cununa, ce înconjură altă dată fruntea lui, pierise, căci împăratul își mutase reședința. „La 24 August 410, Alaric, care asedia Roma, pătrunse noaptea prin poarta Salaria, ce era rău păzită. Dădù foc ruinelor ce înconjură poarta; de aici incendiul comunică cu grădinile lui Salustius și mistuì întreg cartierul. Trei zile orașul fu încolțit de barbari. Alaric, fiind creștin, ar fi voit să se arate pașnic; dar nu fu stăpân pe soldații săi, printre cari se găseau oameni dintre toate națiunile și din toate cultele. A patra zi părăsi Roma, ducând în căruțele lui enorme bogății îngrămădite, lăsând în urmă atâtea cadavre, încât abea puteau fi îngropate“²⁴).

Roma căzută și distrusă. O veste mai groaznică nici că putea fi. Vestea produse un dezastru imens atât între creștini cât și între păgânii ce mai rămăseseră. E curios că și unii și alții socoteau Roma eternă. Din partea creștinilor e deajuns să auzim strigătul lui Ieronim din schimnicia îndepărtată în care se găsea; era la Betleem. „Vocea mi se stinge, și hohotele de plâns îmi înăbușesc cuvintele. Este cuprins acest oraș care a cuprins tot universul? Ce spun eu? El a pierit de foame, înainte de a fi pierit de sabie. Această cetate faimoasă, capul imperiului Roman, e devastată de incendiu“²⁵). Iar în comentariul lui Ezechiel spune: „prin acest oraș, ce se prăbușește, pierie întreg neamul omenesc“²⁶). Buimăceală generală: creștinii sânt desnădăjduți, văzând prin căderea Romei peirea întregului neam o-

23. Op. Cit., pag. 36.

24. G. Boissier, op. cit., p. 291.

25. Ep. CXXVII. 12, după Labriolle, op. cit., p. 521.

26. După Labriolle, op. cit., p., 522.

menesc, iar, pe de altă parte, păgânii încep noi atacuri contra creștinismului, denunțându-l ca pricină a ruinei. Strigăte din toate părțile după vechii zei: „Ah, dacă s'ar mai sacrifica încă; dacă s'ar jertfi zeilor ca altă dată; n'ar mai fi venit asupra noastră nenorocirile de care suferim sau cel puțin ar fi încetat”²⁷).

În mijlocul acestei zăpăceli generale, o gândire clară și prevăzătoare caută să facă ordine. Anarhia de gândire în judecarea evenimentelor istorice prezente îl irită; îl supără răstălmăcirile false ce le făceau și creștinii și păgânii. Incepe să scrie, să facă lumină, privirea sa se ridică deasupra accidentelor inevitabile ale vremii, privește istoria din un punct de vedere superior, al finalității ei. Omul e Augustin, iar opera „De Civitate Dei”.

* * *

Epoca lui Augustin, epocă de frământări și de lupte, în care flacăra urii se înfrățește cu străfulgerarea geniului, în care adâncul patimii se înrudește cu înălțimile virtuții. De aici, din această frământare, anarhică poate dacă e privită din afară, au eșit creatori de valori, ce au animat și animă încă sufletele omenești veșnic nesăturate de nedefinit.

Dacă e adevărată ideea, că un popor fără lupte și conflicte e un popor fără istorie, atunci epoca de care ne ocupăm e o epocă istorică, și poate una din cele mai strălucite din câte cunoaște istoria, tocmai din cauza conflictelor, certurilor și desarmoniei interne. Aceste divergențe intime ridică valoarea epocii. I se poate aplica pe deplină dreptate cugetarea lui Miguel de Unamuno: „Dar celace unește cel mai mult un om cu sine însuș, ceea ce face unitatea vieții noastre, sânt desacordurile noastre intime, contradicțiile interioare ale dezacordurilor noastre”²⁸).

De e adevărată aceasta pentru viața unui om, să nu fie adevărată pentru o epocă istorică, mai cu seamă că cele precedente o confirmă ?

D. FECIORU.

27. Ibidem, p. 522.

28. Miguel de Unamuno, *L'agonie du Christianisme*, Trad. par Jean Cassou, Paris (Rieder), 1925, p. 16.

UN MARTIR AL ORTODOXIEI

PATRIARHUL TIHON.

Temelia și mândria de odinioară a ortodoxiei, astăzi își târăște o jalnică existență ca o instituție ilegală și periculoasă în mijlocul „paradisului” sovietic. Lumina ei măreață de altădată, astăzi abia licărește ca o stea ce se pierde neobservată în nemărginitul boltei cerești. Bisericile sunt distruse, preoții în parte uciși, în parte exilați în Siberia sau în alte locuri îndepărtate, credincioșii terorizați, obiectele sfinte răpite, comorile furate.

„Dar nu vă temeți de cei ceucid trupul, că sufletul nu-l pot ucide” (Mat. 10. 28) iar acest suflet în Biserica rusă încă nu e pierdut. El trăește în cei mai buni reprezentanți ai ortodoxismului de acolo, cari poartă pe umerii lor greutatea jugului ateu al bolșevicilor. Și din numărul acestora trebuie să evocăm figura Patriarhului Moscovei și al întregii Rusii, Tihon.

La 7 Aprilie c. s'au împlinit patru ani dela moartea lui. Scurt timp... Totuș suficient ca să-ți dai seama cât de ușor uită lumea pe bărbații ei însemnați, pe conducătorii ei, căci despre fericitul patriarh s'a scris foarte puțin în toată ortodoxia, ortodoxie, pentru care și-a dat viața.

Este constatat că el a fost o făclie la răspântia a două epoci, arătând bunurile trecutului și luminând cărările viitorului, nu numai pentru Biserica rusă condusă de el, dar pentru întreaga creștinătate pravoslavnică. A fost întruparea idealului pastoral evanghelic în cel mai înalt grad, câștigându-și iubirea tuturor, atât prin virtuțile sale alese, cât și prin faptul, că în sufletul său sălășluia cea mai mare comoară a creștinismului -- iubirea lui Hristos.

Cu acest izvor, el se apropia de fiecare cucerindu-i pe toți, fără deosebire de stare materială ori naționalitate.

Acest fapt va fi pentru noi mai bine cunoscut, când ne vom gândi că floarea vieții sale și-a jertfit-o înrăspândirea luminii creștine mai întâi în China și apoi în America, printre popoare străine de țara și neamul lui.

Lubirea lui puternică pentru aproapele și pentru toată suflarea creștină s'a născut, crescut și întărit în sufletul său încă din anii copilăriei, în atmosfera cucernică a casei părintești, când îndeplina cu tatăl său funcția umilă de paraclicer la o biserică săracă de sat.

Lubirea sfântă de care era însuflețit îl ducea la obligații grele și la răspundere, dela cari toți se eschivau. Așa în 1917, tocmai în timpul când în toată lumea și mai ales în Rusia, temeliile vieții sociale se clătinau, el ia pe umerii săi sarcina de conducător al Bisericii ruse, pentru a fi conducătorul mulțimilor rătăcite și desorientate. În acea desorientare generală Patriarhul Tihon stă neclintit la postul său și cu smerenie lucrează în via Domnului.

Au venit bolșevicii — s'au început zilele Golgotei pentru credincioși, dar Patriarhul ține sus stindardul ortodoxiei, iar când soborul nepatrioților cari erau de partea asupritorilor și dușmanilor Bisericii — bolșevicii, se leapadă de stăpânul lor, înștiințându-l, că este demis din demnitatea de Patriarh, el cu seninătate creștină a pus rezoluția: „Nu-i legal“, iar ilegalitatea comisă atunci s'a adeverit mai târziu. Desigur că acest răspuns al omului ce avea conștiința clară a rolului său, nu plăcu bolșevicilor. Și ca să se scape de un protivnic îl aruncară în închisoare, știut fiind, că sfârșitul fatal, după legile lor „umanitare“, era desigur masacrarea.

Dar D-zeu n'a dat sufletul dreptului său în mâinile dușmanilor. Toți acei cari l-au cunoscut, din toate părțile lumii, și-au îndreptat atenția spre suferința lui.

Papa dela Roma, Arhiepiscopul de Canterbury, Cardinalul Mércier al Belgiei, credincioșii din America, unde fusese Patriarhul misionar, toți protestară în contra crimei bolșevice. În urma acestor proteste, ei au renunțat la gândul lor.

E drept că au fost momente, când mulți, neînțelegând ideile de care era frământat, îi discutau atitudinile. Tuturor acestora le răspundea: „Să lipsească numele meu din istorie, numai Biserica să aibă folos“,

Episcopului Burg al Angliei, care-l întrebă în ce relații stă cu guvernul sovietic, îi răspunde: „Aș vrea să mor, ca să fiu cu Hristos, fiindcă pentru mine ar fi mult mai bine, dar viața mea vă este necesară“.

Așa apără fericitul Tihon ortodoxismul, iar când acesta va reinvia în Rusia, istoria va spune că prima piatră a temeliei sale a fost pusă de el, căci i-a arătat drumul spre izbândă.

Pentru aceasta, amintind de martirul ortodox Patriarhul Tihon, „nu spunem cu întristare că a murit, ci cu mulțumire că a fost“.

I. DIACONU

stud. polonez

la Fac. de Teologie din București.

O TAINICĂ MĂRTURISIRE

Era oră patru trecut, când îmi dădûl seamă că la patru fix trebuia să fiu la colegul meu. Când te mai gândești că fac până acolo aproape o oră! Țin totuș cu orice preț să mă duc pe la el, căci îmi este un prieten intim, căruia îi pot desvălui din intimitățile mele și el deasemenea mie. În multe seri ne apucase oră târzie, în aprofundarea cu credință a vrăunei taine a creștinătății, pe care căutam s'o înțelegem cât mai mult. Și dacă cumva nu ne-o putem face pricepută în întregime, parcă-l aud pe acest frate, pronunțând cuvintele Sf. Apostol Pavel „Înțelepciunea lumii este nebunie în fața lui Dumnezeu“. De multă vreme, nu mai avusesem noi astfel de discuțiuni de inimă. Și voiam mult de tot să mai vorbim. Îmi mai spusese la cantină că este cam bolnav. Amintirea aceasta mă făcu să nu mai ezit. Repede îmbrăcai paltonul, pusei căciula pe cap și plecai.

Afară picăturile de ploae, începuseră să se prefacă în fulgi de zăpadă. Se anunța schimbarea toamnei în iarnă. Jos străzile vuiau de apă, canalurile se umpluseră, căci de atâtea zile plouă în șir... Și când mă gândii ce are să fie prin mahalaua Veseliei, încotro mă îndreptam, mă văzui deodată plin de noroi din cap până'n picioare. Grăbii pasul. La tramvai îmi plăcu să mă resemnez și să nu mă urc. Știam foarte bine că la capătul liniei, tot eu trebuia să fiu cel dintâi. În adevăr, tăiai deadreptul și iată-mă în șoseaua Viilor. Traversai șina de tren și o luai pe câmpia aceea care se întinde în fața străzii Veseliei.

Ajungând la locuința lui, nu-l găsii acasă. Pe masă, într'un mic bilet mă ruga să mai aștept puțin, fiind plecat la farmacie să-și cumpere niște medicamente. Suferința îl pornise și acolo.

Sfânta carte sta deschisă la mijlocul mesei, cu alte cărți în juru-i. Colegul meu citește regulat din Scriptură. De multe ori l-am socotit ca tip expresiv, ideal al studentului teolog, muncit de dorul de a se apropia cât mai mult de Dumnezeu. Pe el îl preocupă lucruri mai înalte; banalitățile îl sugrumă. Veșnic gânditor, se cufundă în misterele credinței. De mai multe ori îl vezi zbuciumat decât vesel.

Luai loc la masă și vrusei să mai recitesc capitolul 53 din proorocul Isaia, acel imn profetic al mântuirii, când zăresc inghemuită printre niște cărți, o bucată de hârtie mototolită. Ceva lăuntric mă îndemnă să mă uit să văd ce este. Scrisul îl cunoscui imediat —

Era al colegului meu. Scrisese o jumătate de coală aproape în întregime. O desfăcui, o întinsei bine și începui să citesc:

„Iarăș aripile gândirii mele mă duseră pe culmile cercetării. Numai extazul meditațiunii, care mă fură după ce am ajuns să nu mai pricep nimic, mă mulțumește, mă mângâie. Inima începe atunci în simțirea ei să se sbată, să vibreze puternic când mintea mea, în relativitatea ei de a înțelege totul, de a pătrunde totul, obosește să-și mai dea contribuția. Dar până atunci, până la acea mângâiere, făcând aripile gândirii și mă duc de multe ori în scepticism, căci numai prin slabele mele puteri nu ajung departe. Ajutor din afară nu am. Sunt un copil pribeg. Părinții mei sufletești, pe care împrejurările au hotărât să-i am, m'a lăsară în voia întâmplării, după ce mă nutriră cu burueni care-mi urzicară ființa, nu cu Iisus hrana cea bună.

Și cine va îndrăzni să spună că va putea tăta aceste aripi ale gândirii, mele cari fură adăogate de Dumnezeu omului, ca un suprem omagiu al creiaturii Lui celei mai de preț? Nimeni nu va putea face aceasta. Dar ca să mi le sprijine pentru a-mi duce ființa cât mai aproape de Dumnezeu, ca din binefăcătoarea Lui bunătate să-mi potolesc văpăia arzândă a dorinței mele de a intra sub sfânta Sa mantie, ca un porumbel urmărit de fiorosul uliu când își găsește scăparea — da, aceasta se poate. Dar n'am pe nimeni. Aproape toți sunt morți. În gândirea mea văd că globul este un imens cimitir, cimitir plin de morți vii. Ici și colo, doar rar, poți să mai zărești câte un om care trăește. Senin și plin de pace pășește spre ceruri, pronunțând cuvinte pline de adevăr: „Cel ce a ajuns să facă din Iisus substanța personalității sale, acela va fi viu în veți“. Aceștia sunt cei ce au înțeles pe Iisus și oricând sunt gata să se jertfească pentru ca să învâlească oménirea în „Adevărul Etern“ ca odinioară pescarii Ghenizaretului.

Caut neîncetat, caut cu răvnă să pătrund cât de mult și eu acest adevăr. Imperfecțiunea ființei mele hrănește acest dor de a strabate întunecul până la lumină.

Cutez, în încrederea pe care mi-o dă Iisus, să mă cufund în firea lucrurilor, să intru în nemărginitele mistere. Dar ce pot pătrunde eu, care sunt atât de slab și după cuvântul înțeleptului Iov nu am ajuns decât o biată stârpitură!...

Mulți m'au învățat câte ceva, dar prin faptele lor, prin sufletele lor rele, îmi distruseră aproape totul. Invățătura lor fu gata să-mi usuce creerii și să facă să-mi putrezească inima.

Mă cuprinde însă tristețe de moarte, când mă gândesc că mulți din frații mei, cari se pregătesc în slujba lui Iisus, sunt tot așa ca mine, căci și ei au fost adăpați tot din acelaș izvor, nu din izvorul cel viu, Iisus Hristos cel cald și aproape de inima umană, din care cine va bea nu va mai simți chinuitoarea nevoe a setei.

Iisus cel bun care tămăduiește ranele sufletului este înlocuit cu

un Iisus pe care nici-o Sfântă Evanghelie nu-l relatează. Ce oribilă mistificare, pentru care voi cei ce propovăduiți pe acest fel de Iisus, aveți să vă dați seama în fața lui Dumnezeu.

Sunt alți și mai răi decât aceștia cari fac din Iisus, fiul lui Dumnezeu cea mai rece știință; sunt acei cari îndrăsnesc a-L alunga chiar din lume, pe El care a iubit-o atât de mult... N'a făcut nimă-nui nici un rău și totuș este isgonit. Câtă înverșunare, câtă pornire cu patimă în contra lui Iisus, din partea unui Voltaire, Jules Sury, Sangle Binet etc. etc.. Aceștia s'au dus și se vor duce și cei cari vor mai călca pe urma lor, iar Iisus a rămas, rămâne și va rămânea în veșnicie să binecuvinteze sufletul omenesc.

Dar de unde vine această ură?

Iisus, după cum a spus-o El, este „Calea, Adevărul și Viața“. Adam cel dintâi a alungat adevărul, nesocotindu-l. În sângele nostru se scurge fapta lui Adam. Iată dar, de aci pornește nesocotirea adevărului, neînțelegerea lui Iisus, care prin sângele Său a spălat vina călcării unei porunci divine și un păcat îngroșat de vremei.

Suntem răscumpărați prin sângele scump al lui Hristos. Ce grație dumnezeiască, ce mister divin, în fața căruia, carnea noastră, ființa noastră se cutremură din temelii!...

Prin această răscumpărare ne-a iertat și împăcat cu Dumnezeu, ne-a descătușat din lanțurile robiei. Liberarea lui Varava, care ne reprezenta pe noi, în locul lui Iisus care se sacrifică pentru tâlhar, este un minunat tâlc divin, în pătrunderea căruia ochii creștinului adevărat, simt sincera lacrimă a căinței și a bucuriei. A căinței, văzând în suferințele lui Iisus efectele nelegiuirii noastre, și a bucuriei, căci prin aceste suferințe suntem reintegrați în grația Tatălui.

Cât de puțin a făcut Dumnezeu pentru noi în creare, cât de mult în mântuire! Cât de puțin L-a costat pe Dumnezeu facerea noastră, cât de scump răscumpărarea noastră... Prin opera mântuirii Dumnezeu Tatăl, a devenit mai cald inimii noastre, pentru că ne-a probat mila Lui în măsura cea mai mare posibilă. Prin jertfa Fiului Său, Domnul nostru Iisus Hristos, care de bună voe a primit-o, am ajuns iarăși copii ai cerului.

Ce veste minunată!... Avem totul deagata. Rămâne doar să primim. N'a trebuit să facem nici-o sforțare pentru salvarea noastră. A făcut-o Tatăl în întregime. Pentru noi astăzi nu rămâne decât să primim darul Său și să trăim ca niște copii răscumpărați prin sânge dumnezeiesc. Viața noastră și apostolatul nostru de mâine să pornească dintr'o simțire de recunoștință pentru Cel ce ne-a iubit atât de mult.

Să întindem dar, mâinile noastre și să luăm din grația cea multă care ne stă în față. Să nu ne învărtosăm inimile noastre slăbite de îndoelile filosofiei“.

.....

Câteva fraze nu le mai putul înțelege. Erau scrise atât de des,

incât intraseră aproape literă în literă. Se observa totuș prelungirea unui zbucium...

Iar mai departe cetii:

„De mult au obosit celulele creierului meu. Prea puțin îmi folosesc ele, pentru a mă face să înțeleg totul, pe câtă vreme cu inima plină de focul dorinței de a pătrunde în tainele adânci ale creștinătății, merg departe.

Îți mulțumesc Atotputernice, că ai pus o atât de mare armonie în lucrul mâinilor Tale, ca inima să continue prin credință, ceea ce a lăsat creierul...

Fără de El, este desnădejde și întunec. Fără de Iisus, nu putem cunoaște nici mizeria noastră, nici bine pe Dumnezeu. El este oglinda în care putem să ne privim urâciunea ființei noastre. Invățătura Lui este calea care duce direct la Dumnezeu Tatăl. Nu există cunoștință deplină a lui Dumnezeu decât prin Iisus. Nu există fericire decât în Iisus. Lipsește fericirea acolo unde nu este Iisus. Lipsește mângâierea acolo unde nu este binecuvântarea Lui...

O, Doamne Iisuse, de acolo din ceruri din dreapta Tatălui, privește pe pământ, că mai răsar din când în când Zahei ce se ridică pe crengile dudului din Ierihon, să Te vadă, să Te înțeleagă și să Te urmeze.

În râvna lor cea mare după Tine, au urcat mai întâi, după îndemnul altora, în dudul putred al înțelepciunii veacului și nu Te-au zărit.

Acum se cațără pe crengile dudului din Ierihon, ca Zaheu stăroștele vameșilor și privind spre ceruri așteaptă venirea Ta cu ceata de sfinți după Tine.

Desmeteciți ne-am dat seama, Doamne Iisuse, că în fața Ta se decide eternitatea noastră. Tu singur ești Acela, dela care mai putem spera ajutorul sincer. Tu singur ești Acela care ne poți tămădui flința noastră paralică“.

Aci se termină scrisul. Stătui puțin pe gânduri și îmi veni în minte icoana colegului meu zbuciumat.

Strânsei apoi încet hârtia în două, apoi iar în două o făcui mică și o băgai în buzunar zicându-mi: aici se cuprinde „O tainică mărturisire“.

ION SACHELARESCU.

CREȘTINISMUL ÎN DACIA

CEA DINTĂI ICOANĂ CREȘTINĂ.

Istoria noastră, cu deosebire cea veche, cuprinde încă multe taine, cari nu pot fi lămurite din lipsă de izvoare, din insuficiența lor, uneori și din cauza necunoașterii temeinice a celor ce există.

Așa pare să fie cazul cu unul dintre cele mai de seamă izvoare ale istorii noastre vechi, columna lui Traian, construită, în forul acestui împărat din Roma, de celebrul arhitect Apolodor din Damasc.

Mult cercetata columnă a mai păstrat ceva secrete, spre a da de lucru specialiștilor dornici după aflarea adevărului.

Un distins arhitect din București, d. Cristofi P. Cerchez, cercetând și studiind mai mulți ani la fața locului, pare că a smuls un secret faimoasei colonne. D-sa afirmă că figura păstorului din ultima scenă sculptată în piatra columnei din partea ei superioară nu e alta decât figura Mântuitorului nostru Iisus Hristos; iar figura din dreapta acestela ar fi a Sf. evanghelist Luca.

În cele ce urmează vom căuta să vedem dovezile pe care d. Cerchez le aduce în sprijinul afirmațiunilor sale și dacă ele pot duce la concluziile la cari a ajuns d-sa.

La vitrina librării „Cartea Românească” a stat expus câțva timp un tablou, în desen, reprezentând scena mai sus amintită, deasupra căruia sta scris: „Creștinismul în Dacia. Cea dintâi icoană creștină”. Tabloul a atras atențiunea, a ațâțat curiozitatea, a provocat discuțiuni de moment, dar totul pare că s'a oprit aici. Nu știm dacă a început sau va începe o acțiune de verificare, care ar urma să confirme sau să infirma explicațiile și afirmațiunile pe cari d. Cerchez le face într'o broșură apărută concomitent cu tabloul.

Se știe că pe columna ridicată pentru glorificarea victoriilor marelui împărat sunt sculptate în șir scene din bătăliile lui cu Dacii. Povestirea se încheie cu scena în care se văd trei Daci înmormântați de vii, simbolizând Dacia învinsă și căzută la picioarele lui Traian. În fața lor sunt cele trei sarcofagii în cari au fost înmormântați.

Această ultimă scenă se termină cu figura unui păstor lângă care se află un berbec și un taur. Toți cercetătorii de până acum au crezut că rostul acestei scene este să reprezinte avuția Daciei adusă ca omagiu învingătorului. Arhitectul nostru crede că păstorul nu e altcineva decât marea figură a Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Apolodor din Damasc eră creștin și a ținut să termine seria victoriilor lumii romane păgâne cu victoria cea mare a învățaturii Mântuitorului. În felul acesta el spunea împăratului păgân: „Și cu toate acestea vei fi biruit”.

Partea importantă a descoperirii o formează semnele cari ajută la identificarea figurii Mântuitorului. Așa, sub capul berbecului se vede lămurit litera X (χ); pe brațul stâng al figurii se vede un semn în care se disting clar literile grecești H și N (χ și ν) care nu sunt altceva decât inițialele cuvintelor: Hristos nika (Hristos biruește). Aceste două inițiale sunt făcute de cutele hainei și dovedesc discreția cu care a lucrat autorul columnei ca să ascundă împăratului păgân intenția sa. Semnele de mai sus sunt săpate în piatră. Intre pietrele de sus ale cordonului de separație dintre scene sunt vizibile literele I. S. urmate de începutul literei H. Acestea sunt făcute din piatră reliefată. Insemnarea lor e ușor de văzut: Iisus Hristos. În afară de aceste semne vizibile și clare, figura are în jurul capului trei aureole în cercuri concentrice dispuse în plan vertical. Aceste trei aureole închid cât se poate de discret marea figură care stă în picioare, ținând mâna dreaptă pe umărul unuia din cei trei Daci, care are o atitudine de adorație, iar cu cea stângă ține de coarnele berbecului. Pe brațul stâng al personagiului Dac în adorație se vad literele E. și L. Sunt inițialele Evanghelistului Luca. Berbecul este pasiunea Mântuitorului nostru, iar taurul este simbolul Sf. Evanghelist Luca. Toate aceste semne au fost întrebuițate de creștinii în veacurile de persecuție pentru a se înțelege între ei și a se feri de păgânii cari-i urmăreau.

Este minunată arta cu care Apolodor din Damasc învăluie și ascunde toată această poveste creștină care trebuie să fie cunoscută de împăratul păgân, el însuși un persecutor al creștinilor. Sunt scene de un realism perfect, în care adevărul este învăluit cu cea mai mare precauțiune, spune cercetătorul nostru. Nu e de ajuns numai cercetarea columnei; e neapărat necesară întreprinderea ei. Apolodor eră prieten personal al împăratului și a făcut tot ce s'a putut; nu numai să nu indisună pe biruitorul Daciei, dar chiar să-și pună la adăpost viața, care ar fi fost în pericol dacă i s'ar fi descoperit sentimentele lui de creștin.

A fost posibil ca Apolodor să fie creștin, căci în timpul său creștinismul eră răspândit în Siria, patria lui. În calitate de creștin a compătimit desigur cu învinșii și le-a dat mângâierea supremă cu atât mai mult cu cât printre ei vor fi fost mulți locuitori convertiți la noua credință prin coloniștii veniți din Asia. Mângâierea supremă a fost înțipărea pentru veșnicie a frumoasei figurii a Mântuitorului omenirii pe columna mândrului stăpânitor al lumii vechi.

Dacă preciziunea afirmațiunilor d-lui Cerchez va fi confirmată și de verificarea altor specialiști, istoria creștinismului în general și a creștinismului românesc în special va face un mare pas înainte.

Concluzia ce s'ar impune ar fi: *suntem cel dintâi popor creștin în părțile acestea ale Europei, iar cea dintâi icoană creștină ne-a păstrat-o columna lui Traian.*

După informațiunile ce am, Vaticanul a fost înștiințat despre descoperirea arhitectului român. Ar fi rolul școalei noastre din Roma să facă cercetări în această direcție.

ȘTEFAN MATACHE.

INVĂȚĂTURĂ

DESPRE TAINA DUMNEZEEȘTEI EUHARISTII

de Μηνᾶ Χαρίτου

Traducere de AT. NEGOIȚĂ
Student

INSTITUIREA TAINEI SF. EUHARISTII.

Instituirea marelui și înfricoșătorului mister al dumnezeieștei Euharistii s'a făcut de către însuș Domnul nostru Iisus Hristos. Cu două zile înainte de paștele Iudeilor — cea mai impunătoare din sărbătorile Vechiului Testament și care preînchipuia prin miel, mielul răscumpărării hotărât de Dumnezeu încă dela începutul lumii — a trimis Domnul pe doi dintre ucenicii săi în cetatea Ierusalimului ca să pregătească paștele, unde a venit El cu cei doisprezece discipoli. Intrând în foisorul din partea de sus a Sionului, și găsind totul gata, așa precum voia, a stătut cu ei și a zis: „*Cu dor am dorit ca acest paște să-l mănânc împreună cu voi, mai 'nainte de patimă.* (Luca 22,¹⁶).

Atunci a spălat picioarele ucenicilor Lui, dându-le minunata pildă a smereniei și iubirii și spunându-le mai dinainte suferințele Lui a instituit *Taina Euharistiei*, adevăratul paște al Noului Testament.

Atunci a luat Domnul, în sfintele Sale mâini, pâinea și paharul și, mai înainte de a le da sfinților Săi ucenici, le-a sfințit prin binecuvântare și le-a prefăcut în trupul și sângele Său.

Instituirea tainei dumnezeieștei Euharistii o istorisesc dumnezeieștii evangheliști astfel:

1. Evanghelistul **Matei**, cap. 26, vers. 26—29.

„*Iar pe când mâncau, Iisus luând pâinea. a binecuvântat-o, a frânt-o și dând-o ucenicilor a zis: Luați mâncați, acesta este trupul Meu. Și luând paharul și mulțumind, le-a dat, zicând: beți dintru acesta toți, că acesta este sângele Meu al legii celei nouă, carele pentru voi și pentru mulți se varsă spre iertarea păcatelor.*“

2. Evanghelistul **Marcu**, cap. 14, vers. 22—25.

„*Și mâncând ei, a luat Iisus pâinea și binecuvântând-o,*

u frânt-o și le-a dat lor și a sis: Luați mâncați, acesta este trupul Meu. Și luând paharul, mulțumind le-a dat lor și au băut din el toți. Și a sis lor: Acesta este sângele Meu, al legii celei nouă, carele pentru mulți se varsă. Amin, Amin, sic vouă, că nu voi mai bea din rodul viței, până în ziua în care îl voi bea nou, în împărăția lui Dumnezeu.

3. Evanghelistul Luca, cap. 22, vers. 17—20.

„Și ridicând paharul, binecuvântându-l, a sis: Luați acesta și împărțiți-l între voi, căci sic vouă, nu voi bea din rodul viței, până nu va veni împărăția lui Dumnezeu. Și luând pâinea și binecuvântând-o, a frânt-o și le-a dat lor zicând: Acesta este trupul Meu, carele se dă pentru voi. Aceasta să faceți întru amintirea Mea. Asemenea și paharul, după ce au mâncat, zicând: Acest pahar este legea cea nouă, făcută prin sângele Meu, care pentru voi se varsă“.

4. Evanghelistul Ioan, cap. 6, vers. 53-58, relatează făgăduința făcută de Domnul la instituirea tainei dumnezeștii Euharistii zicând: *Amin, amin, sic vouă, că dacă nu veți mânca trupul Fiului Omului și nu veți bea sângele Lui, nu veți avea viață întru voi. Cel care mănâncă trupul meu și bea sângele meu are viață veșnică și-l voi învia în ziua cea de apoi, căci trupul meu cu adevărat este mâncare și sângele Meu cu adevărat este băutură. Cel care mănâncă trupul Meu și bea sângele Meu, rămâne întru Mine și Eu întru el. După cum M'a trimis pe Mine Tatăl cel viu iar eu prin Tatăl trăesc și cel care mă mănâncă pe Mine, acela va trăi prin Mine. Aceasta este pâinea care din cer s'a pogorit, nu ca mana pe care au mâncat-o părinții voștri și au murit. Cel care mănâncă pâinea aceasta va trăi în veci“.*

5. Apostolul Pavel, descrie instituirea Tainei, ca și evangheliștii, zicând: *„Căci dela Domnul am primit ce v'am învățat și anume că Domnul Iisus, în noaptea în care a fost vândut, a luat pâinea și, după ce a mulțumit lui Dumnezeu, a frânt-o și a sis: Luați, mâncați, acesta este trupul Meu, care se frânge pentru voi; acest lucru să-l faceți întru amintirea Mea.*

Asemenea după cind, a luat paharul și a sis: Acest pahar este legea cea nouă întru sângele Meu. Așa să faceți ori de câte ori veți bea întru amintirea Mea. (Epist. I Corint., cap. 11 vers. 23—25).

În acest chip a înființat Domnul nostru jertfa cea nesângeroasă și tainică a Noului Așezământ, între Dumnezeu și Noul Israel al poporului creștinesc. Acesta este adevăratul paște, destinat să se săvârșească în amintirea Lui până la sfârșitul veacurilor.

„Aceasta să faceți întru amintirea mea“ (Luca 22,19).

De atunci se săvârșește pe pământ, fără întrerupere, în Biserica ortodoxă jertfa cea tainică și fără de sânge întru amintirea acelei jertfe sângeroase care s'a făcut, odată, pe Golgota, în care se vestește moartea Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Taina Sf. Euharistii, spune Sf. Apostol Pavel, vestește moartea Domnului, adică proaducerea, jertfa și adorația celui mai mare Arhiereu al nostru.

Se chiamă *proaducere* (oferire ; grecește προσφορά), pentru că *de bună voe s'a oferit pe Sine*, cu abnegație în slujba voinței, zicând Tatălui Lui cel ceresc : „Iată am venit ca să fac voia Ta, Dumnezeu meu“.

Se chiamă *jertfă*, pentru că *pe Sine s'a jertfit*, făcându-se ascultător până la moarte și moarte pe cruce, prin care ne-am împăcat cu Dumnezeu.

Se cheamă *adorare*, pentru că din dragoste desăvârșită și devotament a îndeplinit voința lui Dumnezeu, lucru pentru care altceva mai plăcut nu există.

Taina Euharistiei, săvârșind-o marele Arhiereu și Domn, în noaptea în care a fost vândut, a predat-o Sfinților Săi ucenici și apostoli, iar aceștia au transmis-o și predat-o urmașilor lor, iar noi o păstrăm și o vom păstra până la venirea Domnului.

Fapta aceasta a lui Hristos, *îndeplinită* încontinuu cu dragoste și devotament de către Dumnezeu prin taina Euharistiei, se numește adorație, și altceva mai plăcut lui Dumnezeu decât adorația nu există.

Adorația lui Dumnezeu nu este deci altceva decât imitarea perfectă a virtuții lui Hristos.

Și perfectă virtute a lui Hristos, o formează : oferirea (proaducerea) ascultarea și jertfa și cu un cuvânt săvârșirea voinței lui Dumnezeu. Hristos s'a oferit pe Sine însuș jertfă pentru voința lui Dumnezeu și pentru mântuirea oamenilor.

Taina dumnezeieștei Euharistii, instituită în amintirea jertfei Lui, este cea mai valoroasă comoară pe care ne-a încredințat-o nouă bunăntatea lui Dumnezeu, pentru că să cunoaștem că e bun Domnul și că în veac este mila Lui.

(Va urma).

CRONICA INTERNĂ

Un mare compozitor muzical : D. G. Kiriac.

Cunoscuta societate corală „Carmen”, de sub direcțiunea d-lui I. Chirescu și-a împlinit o pioasă datorie către memoria fondatorului ei D. G. Chiriac, dând un concert întocmit numai din compozițiile, acestul mare maestru.

Concertul s'a dat la Ateneul Român în seara de 21 Martie c.. Societatea a avut și concursul elevelor școalei societății ortodoxe, sub conducerea d-nei Cecilla Cristescu, a d-nei Victoria Costescu-Duca și al d-lor G. Folescu, președintele ei și U. Pessione, dela Opera Română.

Cu acest prilej, societatea a tipărit o broșură-program, care, prin felul cum e alcătuită, depășește cadrul unui obișnuit program de concert.

În afară de faptul că ni se dă textul cântărilor și data primelor execuțiuni, găsim în fruntea lui două articole care ne fac să cunoaștem personalitatea marelui compozitor.

Primul : „D. G. Chiriac, 1866—† 8 Ianuarie 1928”. — Omul — este scris de Preotul Nic. M. Popescu, membru al Academiei Române, vice-președintele societății Carmen. Al doilea : „D. G. Chiriac” — Artistul — e scris de d-l C. Brăiloiu, membru în comitetul artistic al societății Carmen.

Din primul articol aflăm despre Dumitru Georgescu-Kiriac că eră bucureștean prin naștere. La 14 ani a terminat conservatorul, la 18 ani a fost premiat pentru cântecul pus la concurs cu prilejul inaugurării statuii lui Gheorghe Lazăr. După ce a luat licența în drept la București, s'a dus la Paris pentru studii muzicale superioare.

La întoarcerea în țară „răscolește lumea cu noua viață pe care o dă cântării vechi bisericești în concertul dela Internatul Teologic din Martie, 1900”. În 1901 a întemeiat societatea corală Carmen, pe care a condus-o cu vrednicie 27 de ani, până în ziua de 26 Octomvrie 1927, când a încredințat bagheta elevului său Ioan D. Chirescu.

„Când te gândești — scrie părintele N. Popescu — că înainte de Kiriac, n'ar fi îndrăznit nimeni să cânte Frunză Verde pe scena Ateneului Român, și când te mai gândești că înjghebările corale românești, au fost și sunt efemere sau pornite din alt îndemn decât al promovării cântecului românesc, pricepi bine meritul lui Kiriac, care a întemeiat o societate corală, ce trăește de 28 ani, care a făcut cunoscut în țară cântecul fraților subjuogați și care a ridicat la cinstea cuvenită mărgăritarele cântării poporului.

Din al doilea articol, aflăm că activitatea creatoare a lui Kiriac, a fost stăpânită de trei gânduri : Poporul, Școala, Biserica. În muzica pentru școală și popor, s'a inspirat din cântecul popular, iar în muzica pentru biserică, din cântecul bizantin tradițional.

În muzica bisericească a creat bucăți ca genialul „Ingerul a strigat”, transpus din muzica psaltică și armonizat în patru voci mixte. Puține din compozițiile sale sunt tipărite ; majoritate au rămas inedite și pe încetul vor fi date la iveală.

Cele expuse în mica broșură-program, vor fi un bun izvor pentru viitorul istoric muzical, care 'și va propune să așeze la locul cuvenit pe D. G. Kiriac, expunătorii fiind oameni cari au trăit și au lucrat cu el.

ȘT. MATACHE.

Reorganizarea învățământului teologic.

Incontestabil, școlile noastre teologice, cu organizarea lor actuală, sunt în imposibilitate de a forma clerul care să poată corespunde cerințelor vremii noastre. Ele dau candidați la preoție insuficient pregătiți și ca instrucțiune și ca moralitate ; și aceasta mai ales dintr'un viciu de organizare. O reformă se impunea și o vedem pe cale de realizare prin noul proiect de lege al reorganizării învățământului teologic.

Proiectul — cunoscut numai din reportagiul ziarelor, căci textul publicat n'a apărut încă — țintește înlăturarea acestor neajunsuri. În primul rând, întregul învățământ teologic e pus sub conducerea Bisericii, conducere exercitată efectiv de o direcțiune specială a învățământului teologic de pe lângă Sf. Sinod, care va avea președinte pe însuș președintele Sf. Sinod. În cler vor intra numai acei cari simt vocațiune pentru preoție, căci prin felul cum e organizat învățământul seminarial, seminaristul va avea ocazia de două ori să-și facă examenul conștiinței sale și să se decidă pentru preoție sau pentru altă carieră. Întâia oară, la terminarea cursului inferior, când poate trece la un liceu și a doua oară, la absolvirea seminarului când, prin bacalaureat, poate intra la orice facultate. Proiectul prevede pentru seminarii întreaga materie a liceului, plus actualele materii teologice predate în seminarii.

Ceeace nu prevede proiectul însă pentru candidatul la preoție, e educația specială, după un plan bine definit, care trebuie să i se dea. Se crează internate, dar internate am avut și până acum. Rezultatul : necesitatea reformei lor. Doi spirituali, cum prevede legea pentru fiecare internat, e prea puțin. Proiectul mai are defectul de a fi irealizabil, cel puțin în condițiunile actuale. Se prevăd noi seminarii și încă multe noi academii teologice și o facultate de teologie. Această înmulțire de școli e inutilă și irealizabilă, bine înțeles în condițiuni mulțumitoare. E inutilă, fiindcă actualele școli teologice pot da procentul necesar de absolvenți. E irealizabilă, cel puțin pentru mult timp

încă, pentru că noile școli nu vor putea fi înzestrate cu tot ce le trebuie pentru a putea corespunde scopului pentru care vor fi create. Azi nu mai avem nevoie de cantitate de absolvenți! Calitatea trebuie avută în vedere, adică tocmai ceea ce nu vor putea da noile școli. Când seminariile existente n'au încă la multe catedre titulari — seminariile din Dorohoi și Edineți n'au nici pentru un sfert din numărul catedrelor titulari — care va fi situația noilor seminarii? Dar dacă la seminarii se poate înlătura neajunsul acesta în curs de vreo câțiva ani, nu tot așa e și cu școlile superioare, facultăți și academii. Dacă facultatea de teologie din București, cel mai mare centru universitar din țară, cu o vechime de o jumătate de veac, nu are cadre complete, care va fi atunci soarta noilor academiilor teologice? Deocamdată nu de noi școli e nevoie, ci de perfecționarea celor existente. Să se facă și școli noi, dar numai după ce vor fi suficient înzestrate cele existente și atunci, chiar, numai pe măsură ce se va simți absoluta lor necesitate.

V. VIRA.

Dela Biblioteca Societății.

În București, la nicio bibliotecă universitară sau publică nu se găsesc reviste teologice, mai ales străine, așa că studentul în teologie este lipsit complet atât de știri asupra mișcării literare și științifice teologice, cât și de informații din țară și străinătate. Pentru acest motiv, Societatea Studenților în Teologie, prin biblioteca ei, caută să satisfacă, în parte, pe cât posibilitățile materiale îi permit, această lacună a informațiilor teologice, prin abonamentele pe care le-a făcut la o sumă de reviste românești (care nu ne sunt trimise gratuit) și străine.

Și, pe această cale, dăm numele revistelor ce pot fi consultate de orice student la biblioteca Societății Studenților în Teologie (str. Radu-Vodă, 24 bis.)

1. Biserica Ortodoxă Română, revista Sf. Sinod.
2. Revista Teologică (Sibiu).
3. Solidaritatea (București).
4. Noua Revistă Bisericească (București).
5. Fântâna Darurilor (București).
6. Mitropolia Moldovei (Iași).
7. Luminătorul (Chișinău).
8. Renașterea (Râmnicu-Vâlcea).
9. Cronica Romanului (Roman).
10. Toate buletinele eparhiale și o parte din publicațiile pentru popor.
11. La Nouvelle Revue des Jeunes (Paris).
12. La Vie Spirituelle, Ascétique et Mystique (Juvisy).
13. La Vie Intellectuelle (Juvisy).
14. Le Fichier Catholique.

CRONICA EXTERNĂ

† Eugène de Faye.

† Eugène de Fay, profesor la Facultatea liberă de teologie protestantă din Paris și director de studii la Ecole pratique des Hautes Etudes (în Sorbona), a murit în Februarie c. în vârstă de vreo 70 de ani. Predă istoria bisericească veche și medievală și eră unul din cei mai buni cunoscători ai primelor secole creștine, cu instituțiile, scriitorii, doctrinele, curentele, conflictele și realizările lor. Eră mai ales una din marile competențe în studiul teologiei primelor trei secole. Formarea ei, raporturile ei cu filosofia timpului, pe care o cunoștea foarte bine ca și toată filosofia greacă, complexul și interesantul fenomen al gnosticismului, rolul unic și hotărîtor al școlii teologice alexandrine, în formularea și precizarea dogmelor și mai ales opera fruntașilor ei Clement și Origen, au fost cercetate și expuse de Eugène de Faye cu o știință și o măiestrie din cele rari.

Stăpânind limbile greacă, latină, engleză, germană, înzestrat cu un simț critic puțin obișnuit, format temeinic cu marii teologi francezi și germani, muncitor pasionat de lucrul său, trăind pentru știință, într'un mediu favorabil ei, eră ideal pregătit ca s'o profeseze studenților. Și a făcut-o cu o pricepere și un devotament, cari-l distingeau, vorbind din prisosul cunoștințelor sale, cu informație solidă și bogată profund și totuș clar, moderat în aprecieri și prudent în ipoteze, calm, atrăgător, luminos, totdeauna revelator, instructiv și interesant, un tip de profesor desăvârșit, la ale cărui calități intelectuale se adăgau cele morale. Prietenos cu studenții și binevoitor ca un părinte, primitiv, afabil și îndatoritor cu toată lumea și mai ales cu noi, studenții străini, de o perfectă delicateță și nobleță sufletească, totdeauna modest, simplu și plăcut.

Făcuse și din casa sa școală. Lunar se întâlneau în ea studenții facultății de Teologie protestantă, constituiți într'un cerc de studii, pentru a cerceta și expune diferite chestiuni, de obicei de actualitate. Contribuțiile și îndrumările profesorului erau de cel mai mare interes și de toată frumusețea. Când a aflat, cu ocazia unor asemenea întâlniri, că Biserica ortodoxă e și altfel decât o cunoștea din studiile sale și din auzite, a mărturisit o foarte plăcută surpriză. Eră dintre apostolii apropierii dintre creștini și dintre popoare, conștient de greutatea

ei, dar convins de necesitatea ei. Impresionat și încercat de ororile războiului mondial, în care pierduse pe singurul său fiu, consideră un alt război ca un faliment, în primul rând al creștinismului.

Deși studiile sale îl făceau să trăiască cu gândul mai mult în antichitatea creștină, interesul lui pentru situațiile și problemele actuale era foarte viu. Fost pastor referent (calvin), rămăsese atent la nevoile sufletești ale vremii, luând evanghelia în serios și dorind ca lumea să se conducă după ea. De o călduroasă și reală pietate, era un creștin idealist și luminat, după chipul Alexandrinilor, pe cari-i cunoștea așa de bine și-i iubea atât de mult, unind și cinstind ca și ei știința și credința.

Dintre lucrările lui :

Etude sur l'origine des Eglises de l'âge apostolique, Paris, 1909, (Bibliothèque de l'Ecole pratique des Hautes Etudes. Section des Sciences religieuses, t. XXIII).

Saint Paul. Problèmes de la vie chrétienne, éd. 3, Paris (Fischbacher); 1929.

Introduction à l'étude du Gnosticisme, Paris (Leroux), 1903.

Gnostiques et Gnosticisme, éd. 2, Paris (Paul Geuthner), 1925, (operă premlată de Académie des Inscriptions et des Belles-Lettres).

Clément d'Alexandrie. Etude sur les rapports du Christianisme et de la philosophie grecque au II-e siècle, ed. 2, Paris (Leroux, Bibl. de l'Ec. prat. des H. Et., t. XII), 1906.

De l'originalité de la philosophie chrétienne de Clément d'Alexandrie, Paris, 1919, (Annuaire 1919 — 1920 de l'Ecole prat. des H. Et.).

Origène. La vie, son oeuvre, sa pensée, 3 vol., Paris (Leroux) 1923, 1927 și 1928.

Esquisse de la pensée d'Origène. (Conférences données à Upsala), Paris (Leroux), 1925.

Les Apocalypses juives, Paris (Fischbacher), 1892.

De vera indole Pauli apostoli epistularum ad Thessalonicenses Paris, 1892.

Etude sur les idées morales et religieuses d'Eschyle, Paris, 1884.

Idéalisme et Réalisme. (Une application aux problèmes d'après guerre des idées politiques et sociales de Platon et d'Aristote), Paris (Bossard), 1921.

TEODOR M. POPESCU.

Scrisori din Strasbourg.

I.

În sala Institutului de istoria religiunilor, profesorul respectiv, M. Alfarić deschide reuniunea profesorilor universitari, prezentând o carte publicată în 1928 de „Editions sociales internationales“, (Paris 3 rue Valette) intitulată „Religiunea în țara sovietelor“, 244 p., 12 fr.

Cartea — spune D-l Alfaric — este de o mare importanță, fiindcă autorul ne pune în față situația religioasă din Rusia actuală, tendințele raționale ce și-au făcut loc în Biserica ortodoxă, și mai ales, cartea este prețioasă întrucât noi nu avem nicio informație oficială cu privire la starea Bisericii rusești. Născut la Leningrad, în 1881, M. Hecker, autorul cărții, și-a făcut studiile mai întâi în Rusia, apoi la New-York. Aci intră de timpuriu în serviciul Bisericii episcopale metodiste, fiind atașat la secția institutului parohial oriental, apoi la asistența prizonierilor de războiu, organizată de Y. M. C. A. și la lucrări de presă. Intrat în Rusia în 1921, cu ocazia ajutoarelor date infometajilor din partea Statelor-Unite, el se ocupă cu învățământul, dând ajutor la reconstruirea Academiiilor teologice din Leningrad și Moscova. Fu numit profesor la catedra de morală socială la Academia din Moscova. Formațiunea sa protestantă îl pregăti pentru colaborare la reforma Bisericii ortodoxe în sens protestant.

Ceeace este interesant în cartea D-lui M. Hecker este următorul fapt: el aprobă separațiunea Bisericii de stat, separațiune acceptată de Biserică; în al doilea rând, autorul propovăduiește libertatea de spirit și că Biserica a primit de bună voie regimul sovietic, în care autorul vede „o realizare parțială a împărăției lui Dumnezeu“. Dealtfel, D-l Hecker lasă să se vadă ideile sale tendențioase, contrarii doctrinei tradiționaliste a Bisericii ortodoxe dinainte de războiu. El vrea să introducă în Biserica actuală rusească sistemul reformist protestant, deci „modernizarea completă a Bisericii“, transformarea dogmelor într'un spirit protestant extremist, spunând mai jos că politica sovietică, dăunătoare religiunilor de autoritate — aluzie în rolul țarului în Biserică — nu poate face altceva decât să „favorizeze religiunea spiritului“. Se vede clar cum ortodoxismul rusesc a luat o întorsătură cu totul deosebită, cu un înțeles grație regimului sovietic.

Dl profesor Alfaric analizează de aproape cugetarea autorului rus punând în lumină caracterul învățământului teologic din academiile rusești actuale, bazat pe programul foarte redus al materiilor fixate¹⁾. Cartea merită a fi cunoscută de aproape, fiindcă aduce o mare contribuție în cunoașterea evoluției spiritului protestant ce a pătruns și în Biserica rusească, cum și pentru chipul în care această influență de „modernizarea creștinismului“ se exercită și în Bisericile ortodoxe vecine, printre care se găsește și Biserica noastră. D-l Alfaric spune în prima sa conferință, ținută în Palatul Universității, că nici România, adică Biserica ortodoxă românească, nu va fi pusă la adăpost de acest curent antiortodox. Afirmația sa este inexactă și sper că voi reveni asupra chestiunii într'un număr viitor, întrucât D-sa n'a terminat cu România.

A doua comunicare a fost făcută de D-l André Boulanger, profesor de latină la facultatea de litere din Strasbourg, asupra unui studiu

1. Autorul expune programul învățământului religios în Academii.

al Dlui A. D. Nock: Early gentile Christianity and its hellenistic background, ce face parte dintr'o colecție intitulată „Essays on the trinity and the incarnation“ (Londra, 1928).

D-l Boulanger ne face cunoscut că autorul este un admirabil cunoscător al istoriei religiunilor din ultimele secole ale păgânismului. Lucrarea este de o considerabilă valoare mai ales pentru felul cum autorul a reușit în chip erudit și profund să evidențieze într'un expozeu de 100 pagini următoarea problemă: „raporturile elenismului cu creștinismul primitiv“. Cu o perfectă obiectivitate, autorul trece în revistă diversele probleme, aducând pentru fiecare indicațiunile lucrărilor celor mai recente. Pagini erudite și profunde asupra „pregătirii psihologice a creștinismului“ procurate de religiunile păgâne, figurează în lucrare, mai ales asupra rolului Sfântul Pavel în transformarea creștinismului în religione universală. Problema rolurilor zeilor păgâni în raport cu denumirile de „Κόριος“ de „Σωτήρ“ și de „Fiu al lui Dumnezeu“ „υἱός τοῦ θεοῦ“, date lui Iisus, este expusă într'o formă admirabilă și bine documentate. Viața mistică, cultul și riturile sunt redată într'o formă savantă, dar fără să pară suspendate „in abstracto“. In fine el tratează raporturile creștinismului cu filosofii religioase grecești. „Creștinismul — zice autorul — nu s'a dezvoltat „in vacuo“ ci pe un fond elenic“. Se poate ca să se găsească elemente comune lui și celorlalte religiuni din timpul său.

Autorul, spune D-l Boulanger, este original, iar lucrarea sa este una din lucrările de introducere sigură și practică, a problemei așa de delicată și grea, a istoriei religiunilor.

D-l Courtillier face la rândul său o mică expunere asupra unei lucrări „*Mythologie asiatique illustrée* X-432 p., 240 fr., publicată de „Librairie de France“, Paris. In fine a patra comunicare s'a ocupat cu marele comentariu al lui Père Dhorme, directorul institutului biblic din Ierusalim și anume „Livre de Job“ expozeu făcut de D-l M. Causse, profesor la facultatea de teologie protestantă din Strasbourg. Lucrarea a apărut în Colecția „Etudes bibliques“, Paris, Gabalda, CXX — 610 pagini, 100 fr.

Domnul Causse, deși protestant, totuș respectuos față de adevărata știință, face elogii autorului, care este un cunoscător de valoare al Ebraice și Asirologiei. Comentariul său asupra lui Job, Samuel, un studiu general cu privire la religiunea babiloniană, cum și o colecție de texte religioase asiro-babilonice, fac cinste nu numai catolicismului, dar și întregii științe biblice, ce apare în lumina obiectivă a cercetărilor științifice. O serie de probleme ce păreau obscure sau negate sunt verificate și recunoscute ca adevărate.

D-l Causse nu uită de altfel de a face anumite observații asupra traducerii originalului în franțuzește, zicând că forma nu este perfect reușită. Dar comentariul lui Père Dhorme merită să figureze în biblioteca fiecărui student teolog, doritor de mai ales de ultimele descoperiri făcute în orient.

HARALAMBIE COJOCARU
Strasbourg

II.

Din viața studenților în teologie din Franța.

Omul, ca ființă socială, simte nevoia unei vieți în comun și ca atare nici nu ne putem închipui om în sensul înalt al cuvântului, fără o viață socială. Fiecare individ, pentru ca germeul sădit în ființa lui să crească și să rodească, pentru ca talantul ascuns în sufletul lui să se multiplice, are nevoie de un mediu ambiant, din care va absorbi mereu noi energii. Dată fiind această necesitate, omul simte bucurie și o satisfacție în tovărășia unei alte persoane, bucurie care va fi cu atât mai deplină cu cât persoana respectivă întrunește în sine anumite calități proprii și lui, găsește în ea aceleași preocupări, aceleași năzuințe spre un ideal care le e comun.

Sunt prețioase și înălțătoare convorbirile și întrunirile persoanelor însuflețite de aceleași sentimente, adăpate cu idei din același izvor, cu privirile spre acelaș pisc și pășind alături spre acelaș ideal.

Pentru a satisface această trebuință totală a naturii omenești și pentruca împreună să implore ajutorul divin și să se întărească cu credința în Mântuitorul Iisus Christos, studenții în teologie dela facultățile protestante de limba franceză, la sfârșitul vacanțelor de Paști (16-18 Aprilie) au organizat o întrunire într'un sat (Boissy-L'Aillerie) din apropierea Parisului sbuciumat.

Grupuri de studenți în număr mai mare ori mai mic au venit dela cele trei facultăți franceze și dela altele trei elvețiene. Cu toate particularitățile ce în mod firesc are fiecare cerc sau Facultate, pe cari le reprezentau, dela primul moment al întâlnirii s'au înfrățit în așa fel, încât ai fi zis, că sunt toți colegi de bancă de ani de zile, sau frați din acelaș tată și aceeaș mamă. Un acelaș spirit de prietenie, bunăvoință, modestie, de seriozitate îmbibată cu vioiciunea de francez și buna dispoziție de tânăr, găseai în fiecare.

La întrunire au mai venit și câțiva profesori și tineri pastori, cari, prin cunoștințele și experiențele lor, au servit ca izvoare și în acelaș timp ca pietre de încercare, în ședințele și discuțiile ce au format programa întrunirii.

Prima ședință a fost prezidată de Domnul Prof. *W. Monod*, dela Facultatea din Paris, care a expus într'o conferință situația prezentă a curentului de unire ce s'a manifestat după războiu în sânul confesiunilor creștine prin congresele dela Stochholm, Lausanne și Ierusalim.

Și apoi într'o ședință următoare un pastor tânăr D-l *Achimian* a dat o icoană fidelă a dificultăților ce întâmpină pastorul și îndeosebi cel tânăr în păstoria turmei credincioșilor, în îndeplinirea misiunii grele, dar sfântă ce și-a ales-o; aceasta a fost urmată de discuții, cari au precizat și cu mai multă evidență diferitele aspecte ale problemei.

În ziua următoare, fiind Duminecă, toată dimineața a fost consacrată cultului și cuminecării. Aici s'a observat marea lipsă de care suferă protestantismul și de care a început să-și dea și el seamă.

Sărăcia cultului, cu tot pietismul și rugăciunile rostite cu mult misticism, cu toată predica ticluită cu multă iscusință, pe noi, cari cunoaștem frumusețea și am gustat din măreția cultului ortodox, ne-au lăsat reci și nepăsători, făcându-ne doară să simțim și mai mult dorul după felul cum Biserica ortodoxă știe să preamărească pe Dumnezeu și să ceară prin Mântuitorul Iisus Christos mila asupra omenirii păcătoase.

Au mai urmat câteva ședințe și în ziua a treia cu subiecte mai mult din Dogmatică, după cari, printr'un nou cult, întrunirea s'a încheiat. Și apoi grupurile de studenți, cu un nou entuziasm și cu o nouă bogăție sufletească, au pornit spre băncile unde îi aștepta o nouă perioadă de muncă.

TRAIAN BACIU
Strasbourg.

Reînfilnțarea statului papal.

Printre atâtea fapte diverse, pe care le discută zilnic ziarele, merită să fie notat ultimul eveniment petrecut în Biserica catolică.

Intre „Civitas Dei“, eterna împărăție a sufletelor și vremelnica stăpânire omenească, au intervenit noi raporturi, prin „împăcarea dela Roma“. Faptul a mișcat întreaga lume și toate publicațiile, de toate culorile și opiniile, au căutat să-l sublinieze și să-l comenteze. Catolicii îl consideră „o mare izbândă a puterii spirituale“. Pe ei îi emoționează eventualitatea unor noi străluciri și bogății, ce vor înconjura scaunul Sfântului Părinte. Unii visează poate alte Canosse. Așa ne explicăm entuziasmul ce i-a cuprins. „Recitiți istoria Bisericii! Ea nu conține multe momente, în care să se fi relevat mai clar, înaintea lumii, neclintita influență a Pontificatului roman, ca acum, când șeful absolut al Italiei fasciste, înclinându-și dictatura la picioarele Papei, îi declară: „Prea Sfinte Părinte, avem trebuință de tine“. (La nouvelle revue des jeunes, No. 1, Février 1929: — La puissance spirituelle, par F. Veuillot).

În realitate, oricât ar fi de numeroase noile diademe, ce se adaogă coroanei papale, adevărata spiritualitate, adevărata cucernicie creștină nu se găsește în ținute și suite pompoase, nici în înmulțirea reprezentanților diplomați, ci în acel simbol al peșterii din Betleem.

De atunci, de când — cu cinci zeci și opt de ani în urmă — a dispărut și ultima rămășiță a unui stat, ce-și are origina într'un act, care s'a dovedit a fi fals, Papa s'a retras în Vaticanul unor preocupări exclusiv sufletești. Durerea lui și-a prefăcut-o în muncă pentru Hristos și sfințirea lumii, diminuând astfel, simțitor, caracterul lumesc al catolicismului.

Dacă acolo sus, în lumea regilor și conducătorilor de state, figura lui era mai slab apreciată, acolo jos, la sufletele necăjite, dar cinstite și curate, el era înțeles, respectat și ajutat.

Acum, însă, Papa Pius al XI, parodiind pe Sf. Petru — al cărui moștenitor se crede — a scos sabia. Dar zelul său se manifestă acolo unde nu trebuie. Spiritul creștin, de care papii s'au lepădat de atâtea ori, este părăsit din nou. Și atâți cocoși, cari cântă, n'au reușit și nu reușesc niciodată să convingă Roma eclesiastică, că împărăția lui Iisus „nu e din lumea aceasta“.

Dorința papilor, de supremație, setea lor de putere lumească, iată cauza desbinării creștinătății, iată pentru ce prestigiul Bisericii este scăzut, iată pentru ce papalitatea e în decadentă. Și în lumina acestor considerațiuni, constatările, lui Lucien Bourgues, dintr'un articol scris în „Universul“ cu data de 6 Martie, c., sunt explicabile și îndreptățite. Politica dela Vatican, fie că vrea sau nu, va fi fatala remorca aceleia dela palatul Chigi... D. Mussolini o știe bine. Nu degeaba a muncit d-sa ani de zile la soluția problemei. Tot clerul catolic, care guvernează suflete nenumărate în vastul univers, va fi acum nu împotriva lui, ci *cu el*, ca să apere, poate chiar să propage opera fascistă.

Cămășile negre nu puteau găsi un aliat mai puternic de cât sutanele albe... Din aceeaș lovitură, din punct de vedere intern, fascismul dobândește sprijinul formidabil al Bisericii italiene și, în toată țara, baza tradiționalistă, care-i lipsea. Se spune că eșind din palatul dela Latran, „ducele“ era „radios“. Avea și de ce. Dela Napoleon, nici un bărbat de stat nu reușise să aibă superioritatea asupra Papii!

Consecința va fi — după cum cu dreptate însemnează D-l Prof. Colan în „Revista Teologică“ — „o probabilă ascensiune a Italiei fasciste și un probabil declin al papalității spirituale“.

NICOLAE N. GROSU.

R E C E N Z I I

P. Constantinescu-Iași: *Din relațiile artistice româno-bulgare*, Chișinău, Tipografia eparhială „Cartea Românească“, 1928, form. 8, 88 pag. cu 74 fig., lei 100.

La lunga serie a scrierilor sale privitoare la istoria artei creștine și mai ales la arta bisericească a Bizantinilor, Slavilor și Românilor, tânărul și harnicul profesor al Facultății de Teologie din Chișinău a adăugat recent pe cea de mai sus.

Plecând dela constatarea foarte justă, că legăturile dintre Români și Bulgari, deși frecvente și multilaterale, au fost puțin studiate și mai ales legăturile artistice, autorul le studiază pe acestea în patru capitole. Primul (pg. 5—17) introduce în chestiune, arătând sumar raporturile politice și religioase dintre cele două popoare și atingând în treacăt un număr de probleme interesante, privitoare la aceste raporturi. Al doilea (Arhitectura, pg. 18—52), studiază prin paralele asemănările în construirea bisericilor la Bizantini, Bulgari și Români, pentru a evidenția influența exercitată în țările noastre de școala bizantino-bulgară, Jeosebind trei tipuri, reprezentate la noi prin diferite locașuri sfinte, ajutând să se stabilească mai precis timpul ridicării unora din ele. Se adaugă date și considerațiuni sugestive asupra curentului de influență invers, dela Români la Bulgari, prin dărnicia și acțiunile politice ale domnilor noștri. Al treilea capitol (Sculptura, pg. 53—71), arată apropiierile și împrumuturile reciproce făcute în ornamentația sculpturală externă și internă a bisericilor, în decorația jilțurilor, iconostaselor, pupitrelor, icoanelor, plafonurilor din case particulare, menționându-se rolul jucat de Aromâni, minunați meșteri și comercianți, în cultivarea și transmiterea artei decorative. Capitolul al patrulea (Pictura, pg. 72—84), arată, mai ales prin compararea unor scene reprezentate la Biserica Domnească din Curtea de Argeș, Uspenia din Boiana și sf. Gheorghe din Târnova, cum pictorii bulgari și români au lucrat după modele și reguli comune.

După o scurtă referire la artele minore și țesături, cari ar necesita un studiu deosebit, lucrarea conchide (pg. 84) :

„Influența artei bulgare pentru noi constă în faptul că a fost cea mai veche cale prin care ne-au venit principiile artei bizantine; ele au coroborat apoi cu legăturile directe cu Constantinopolul, Salonicul sau Athosul și indirect prin Serbia. De asemenea cele mai puternice influențe orientale au ne-au venit direct, ci prin Bulgaria, a cărei artă este cea mai orientalizată din școlile bizantine; mai puțini au venit prin Armeni și Musulmani. După cum influențele occidentale au venit prin Poloni și Unguri pentru artele Romano-gotice din centrul și apusul Europei sau prin Sârbi pentru inspirațiile italiene. Și ca un contraserviciu, atunci când Principatele Românești au preluat făclia ortodoxismului slav, cel puțin pentru două veacuri XVI și XVII, puținele lumini ale artei bulgare au fost susținute de pravoslavnicii români după cum în mijlocul acestora și-au găsit adăpostul cei dintâi pionieri ai renașterii bulgare din prima jumătate a secolului XIX“.

Lucrarea, clară și bine informată, se prezintă și în bune condițiuni tehnice. Cele 54 figuri și planuri, bine reușite, fac lectura plăcută și foarte instructivă. O listă bibliografică de 75 lucrări, române și străine, completează această interesantă contribuție la istoria raporturilor dintre Români și Bulgari, legați din trecut prin unele laturi comune ale vieții lor naționale, religioase și culturale.

T. M. P.

N. Cartoian : *Cărțile populare în literatura românească. Vol. I: Epoca influenței sud-slave*, București, Editura Casei Școlilor (Tip. Cultura Națională), 1929, format 8, VIII+271 pag. și 15 planșe, 180 lei.

La studiile sale de istorie literară apărute până acum, d-l prof. N. Cartoian adaugă, cu lucrarea de mai sus, pe cel mai dezvoltat și mai important din toate. Excelentă din toate punctele de vedere, această lucrare merită să rețină și atenția noastră, regretând numai, că spațiul și caracterul acestei reviste nu permit o recenzie dezvoltată și aprofundată și mulțumindu-ne doar cu o mențiune, care nu poate valorifica singură, cum se cuvine, lucrarea de care ne ocupăm.

Pentru a da o idee de bogăția și însemnătatea cuprinsului, arătăm, citând, cele 27 capitole principale, cari îl formează : I. Literatura apocrifă și poporană slavă în țările noastre; II. Cele mai vechi manuscrite românești de legende apocrife și cărți populare; III. Literatura apocrifă; IV. Bogomili și literatura apocrifă; V. Legende populare cu caracter bogomilic; VI. Literatura bogomilică; VII. Adam și Eva; VIII. Literatura apocaliptică; IX. Apocalipsul apostolului Pavel; X. Apocalipsul Maicii Domnului;

XI. Moartea lui Avraam; XII. Apocalipsul lui Ioan; XIII. Epistole apocrife (Legenda Duminecei); XIV. Legendele biblice. Paleca; XV. Prorocirea Savilei; XVI. Lemnul crucii; XVII. Legende aghiografice; XVIII. Legenda Sfântului Sisinie; XIX. Legenda Sfintei Vineri; XX. Viața Sfântului Alexie; XXI. Literatura astrologică de prevestire; XXII. Fisiologul; XXIII. Fiore di virtù; XXIV. Romanul popular; XXV. Alexandria; XXVI. Varlaam și Ioasaf (1648); XXVII. Archirie și Anadan. Urmează o încheiere care rezumă clar și esențial rezultatele lucrării, o anexă, care dă, după un manuscris din biblioteca Academiei române, un foarte interesant indice de cărți, a căror citire Biserica a oprit-o (pag. 267—271) și 15 planșe foarte bine reușite, cari completează și ilustrează cele arătate în lucrare.

E de prisos a motiva aci interesul ce prezintă, nu numai pentru istoria noastră literară, ci și pentru cea culturală și religioasă, studiul cărților noastre populare. E un interes, cum zice și autorul, nu doar pur istoric, ci și actual, de oarece literatura populară, mai ales cea apocrifă, continuă a se răspândi și a fi citită și azi, ca acum câteva sute de ani. Ceva mai mult: „Legendele religioase apocrife și cărțile populare au pătruns așa de adânc în viața sufletească a poporului nostru, încât au lăsat urme care dăinuiesc până astăzi în pictura religioasă și în arta populară, în tradiții și superstiții, în colinde și descântece, în basme și proverbe; ba chiar și în toponimia și onomastica populară”, (pag. 264).

Literatura populară oglindește și produce stări sufletești, reprezintă o anumită religiozitate, anumite concepții despre viața de aici și despre cea de dincolo, e o expresie a vieții sufletești populare, un aspect al ei din cele mai interesante. Și nu numai al vieții poporului nostru, ci și a celor cari i-au înconjurat și influențat. O literatură populară, care și-a pierdut caracterul național, dacă l-a avut, și a devenit un bun comun, uneori cu pronunțate tendințe sectare sau eretice, neobservate și neînțelese de popor, circulând în traduceri și prelucrări vechi, peste granițe și peste secole, alimentând pietatea și excitând imaginația.

Fiind mai ales religioasă, această literatură populară veche prezintă pentru teologi și clerici o deosebită importanță. D. prof. N. Cartoian o arată urmărind fiecare piesă în originea și evoluția ei, luminând cazul ei cu toate mijloacele de cari dispune și făcându-ne serviciul prețios de a îndrepta și lămurii unele puncte de vedere, cari până acum erau greșite. E curios și interesant de văzut în studiul său, de unde a putut porni o scriere populară, prin ce transformări a trecut, cum motive biblice sau istorice s'au unit și combinat cu altele, apocrife și legendare, dând naștere unui produs literar anonim, pe care uneori naivitatea lui însă îl face cu atât mai caracteristic și mai interesant. Deasemenea, cum un astfel de produs a circulat cu ușurință, ca o mo-

nedă internațională, corespunzând pretutindeni aceleleaș nevoi și stări sufletești și satisfăcând aceeaș ideologie populară.

Volumul de față ne arată împrumuturile și influențele venite în literatura noastră populară dela Slavii de peste Dunăre; al doilea volum va întregi numărul și cercul acestor influențe. Punând astfel în lumina științifică împrumuturi și influențe literare interpopulare, se scriu pagini, cari sunt mai mult decât de istorie literară.

Ca teologi, evidențiem mai ales capitolele privitoare la literatura apocrifă, bogomilică, apocaliptică, și la legendele aghio-grafice. Ele sunt și chestiuni de patrologie, în sensul ei mai larg și de istorie bisericească română și universală, iar autorul a ținut să le trateze informându-se cu deosebită grijă asupra lor. Dealtfel, informația întregii lucrări e foarte conștiincioasă și abundentă. Referințele bibliografice adăugate fiecărui capitol constituie la un loc un repertoriu foarte bogat și exemplar de metodic.

În așteptarea volumului următor, care va complecta și termina acest studiu, recomandăm studenților și cititorilor noștri, spre cea mai bună primire și prețuire, o carte, care se alătură cu cinste celor similare ale lui Hașdeu, Gaster, N. Iorga.

T. M. P.

Victor N. Popescu: Cauzele conflictului politic între Biserica creștină și statul roman, sub împărații Severi (193-235). V. I., București (Luceafărul), 170+III+III p. 1929, 120 Lei.

A descifra printre hrisoave și ruine gânduri, sentimente și acțiuni străvechi, a reconstitui apoi din ele viața, care a pulsat cândva — complex și puternic — în trecutul îndepărtat, iată o îndeletnicire, care presupune muncă, erudiție, spirit critic, putere de sinteză și metodă științifică. Mai mult, dacă cercetările au în vedere stări și raporturi creștine, pe lângă aceste daruri ale unui bun istoric, trebuie să ai și suflet, mai ales suflet, care să te ducă — cum spune autorul — la „o identificare de credință“. Și cu drept cuvânt, „deoarece, numai trăind comunitatea de sentimente religioase, pe care acei oameni și acele generații le-au trăit, îl poți înțelege“.

D-l Victor N. Popescu are conștiința calităților de cercetător în vremuri vechi — o mărturisește introducerea și, în acelaș timp, le posedă — o dovedește realizarea cărții. Din uriașă luptă ce s'a dat între lumea păgână, ce dispărea și lumea creștină, ce nașteă, cartea pune în lumină completă și vie un câmp, ce are trăsături și deci însemnătate deosebită, din punct de vedere creștin. Conflictul politic între Biserica creștină și statul roman este conflictul între două ideologii, între două mentalități, între două vieți diametral opuse. Societatea greco-romană, așa cum se oglindește în scrierile ei și în special în Platon

și Aristot, are, ca ultim scop al vieții, lumea aceasta. „Grecia proclamând armonia cosmosului și excelența vieții omenești, glorificată prin înțelepciune și eroism“, iar Roma urmând drumul indicat de Virgiliu: „Tu regere imperio populos, Romane, memento. Haectibi erunt artes“. „Atât în Grecia, ca și la Roma, cetatea antică avea anumite caracteristici comune: Grecia proclamând dreptul științei, al inteligenței, care se descoperă omului prin frumos, bine și adevăr, iar Roma, afirmând supremația voinței militare, pusă în serviciul civilizației, amândouă socoteau conducerea societății o artă, ale cărei mijloace omul le găsește prin propriile lui forțe. Chiar forțele divine trebuiesc subordonate binelui obștesc, de care, fiecare cetățean în parte, are drept să se folosească. În constituirea unei asemenea societăți, virtuțile indivizilor dau drept la profit în măsura capacității. Democrația lumii vechi nu era izvorită dintr'o concepție de egalitate, de forțe sufletești latente, ce s'ar găsi în om, ci era, atunci când a fost încercată, un mijloc izvorit din nevoi externe personalității omenești, iar legătura între membrii asociați în cetate sau în stat era ceva nestatornic, de multe ori ocazii de profit pentru o oligarhie tiranică în detrimentul mulțimii“. (Pag. 19).

Cu totul altfel stau lucrurile în creștinism. Acolo unde păgânismul greco-roman vine cu strălucirea științei și a filosofiei, creștinii opun ceea ce Sf. Pavel numește „nebunia lui Dumnezeu“, care „este mai înțeleaptă decât oamenii“; acolo unde păgânii afirmă forța și imperialismul, creștinii știu că „slăbiciunea lui Dumnezeu este mai puternică decât ei“ și că „împărăția lui Iisus nu e din lumea aceasta; iar în locul unor stări sociale, ce se mențineau numai prin forță, el afirmă adevărata democrație, proclamând fraternitatea tuturor oamenilor, egalitatea lor juridică și economică, ca filii ai aceluiaș Dumnezeu. „Împărăția creștinilor este patria eternă, al cărui început este reprezentat prin sămânța azvârlită de semănător, prin aluatul, care să dospescă pâinea, prin comoara ascunsă, prin sămânța de muștar, din care se înalță un mare arbore, prin plasa, care prinde pești buni și răi, etc.“. (Pag. 26).

Dat fiind contrastul izbitor dintre cele două lumi, ne dăm seama perfect, că o luptă între ele — pe viață și moarte — era inevitabilă. Această luptă nu putea să se sfârșească într'un compromis, ci odată cu exterminarea definitivă a puterii ce-și avea în ea germele dizolvanței.

„Creștinismul a fost în Imperiul roman grăuntele de muștar, care prinsese rădăcini și care crescuse. Ne-am putea reprezenta împrejurările de atunci între aceste două lumi printr'o imagine: statul roman fusese un mare bloc de piatră. Pe vârful acestei stânci, într'un pumn de pământ, căzuse învățătura creștină ca un sămbure. Aci a încolțit, a răsărit și crescut un mare arbore. Rădăcinile lui și-au făcut loc în mijlocul stâncii așa de

adânc, încât blocul de piatră se desfăcuse în două și era gata să se desprindă. Cei cari cunoscuseră tăria acestui munte, nu puteau să creadă că rădăcinile unul arbore ar putea pătrunde în el și să ajungă să-î năruie. Se încereau acum mijloace ineficace ca blocul de piatră să nu se desfacă. Era prea târziu! Căci forțele spiritului se dovediseră mult mai puternice. Creștinii trăiau epoca lor martirică și eroică, când goniți și persecutați de oameni, zidiseră cu sufletele lor cetatea lui Dumnezeu, ale cărei temelii erau puse chiar sub Roma păgână. În catacombele ei și ale cărei înălțimi se înălțau deasupra cetății păgâne" (Pg. 50).

La început, creștinismul, fiind socotit ca o sectă iudaică, nu fu luat în seamă. Neron inaugură persecuțiile, decretând formula judiciară, care va domina întreg secolul al II-lea: „Christianos non licet esse“, pe care Septimiu Sever o va schimba în „Christianos non licet fieri“. Domițian, prin două edicte de persecuție, vrea să reînvieze vechiul spirit național roman. Cultul creștin era socotit între cultele ce veneau din orient la Roma, ca tot atâtea elemente de desagregare a religiei și statului roman. Cetățeanul roman, care și-ar fi însușit vreunul din aceste culte, era scos de sub protecția legilor. Creștinul într-o măsură cât se făcea, nu se năștea ca atare, cădea implicit sub prevederile acestei dispozițiuni. Traian legiferă, ca să nu fie căutați creștinii, ci numai cei denunțați sub semnătură și găsiți vinovați la judecată, să fie condamnați. Jurisprudența lui Traian a constituit baza legală a condamnării creștinilor în sec. II.

Biserica creștină se întărește însă pe zi ce trece. Își dezvoltă episcopii, începe să aibă proprietăți. Dar această stare de fapt nu era și o stare de drept, nefiind recunoscută de Stat.

Școala Alexandrină este forul suprem, de unde creștinismul își dovedește pe cale intelectuală, superioritatea sa asupra lumii intelectuale greco-romane, având de partea sa personalități ca Clement Alexandrinul și Origen. Clement arată că filosofia greacă este inferioară creștinismului, care-i aduce perfecțiunea. Origen în polemica cu Cels, îi arată acestuia descoperirea scripturilor sfinte, către care trebuie să se îndrepte oricine caută adevărul. Dacă ne coborâm din domeniul teoretic, în cel practic, observăm și aci divergențe. Să gândim exact despre divinitate, aceasta-i virtutea cea mai de seamă în lumea greco-romană. Creștinismul are însă, iubirea ca cea mai înaltă virtute.

Dela conflictul sufletesc, până la un conflict juridic și politic, a fost un drum foarte scurt. Neputând cere protecția unor legi, pe care nu le recunoșteau, creștinii se puneau singuri în afara legilor romane, în fața cărora opuneau normele creștine. Pe de altă parte, Biserica începe să se organizeze ca instituție omenească cu caracter juridic. Principiul dreptului de proprietate proprie starea Bisericii de definiția existentă în drept. Invățătura

creștină evoluiază și e cultivată în școli înfloritoare. Conducerea începe să devină autoritară și unitară. Viața interioară a comunităților îmbrățește cetatea greco-romană. Biserica adună averi, construiește biserici, stabilește norme privitoare la căsătorii, etc. Astfel constituită, ea își caută o justificare juridică pe baza legilor existente ale statului, comune tuturor asociațiilor. În adevăr, sub împărații Severi, s'au dat edicte, prin care se recunoaște noile asociații. Acest lucru a dat prilej creștinismului să-și alicătuască un patrimoniu pe bază colectivă și să progreseze în organizație și în învățatură, apărând astfel mai viguros în fața păgânismului. În același timp, însă, păgânii observară progresul creștinilor și iau acum măsuri mai severe împotriva lor, ordonând prin Septimiu Sever, la 202, o persecuție îndreptată nu în contra creștinilor ca indivizi, ci împotriva Bisericii. „Deceea Septimiu Sever crează o epocă nouă în istoria relațiilor dintre creștinism și statul roman“. Chestiunea va fi pe deplin lămurită, când va apare volumul II al acestei lucrări, în care se va aduce contribuția literaturii creștine din occident.

Suntem în miezul luptei, în care lumea veche „trebuia să dispară pentru că începuse moară“. Câteva rânduri din Renan, comentate de autor sunt vrednice de spectacolul prăbușirii. Talentatul scriitor descriind viața Apostolului Pavel, într'o formă literară admirabilă, cu care învăluia pietatea lui necredincioasă, închină zellor și zeitelor acest imn, creînd din imaginația lui, ceea ce s'ar fi petrecut în sufletul Apostolului, atunci când se găsea la Atena: „Atâtea minuni mișcară puțin sufletul apostolului; văzu aci singurele lucruri perfecte care au existat vreodată și care nu vor mai exista niciodată: Propileele, această capo-d'operă de nobleță; Partenonul, care zdrobește orice altă măreție ce ar fi alături; templul Victoriei fără aripi, demn de bătalile pe care el le consfințește; Erecteum, minune de eleganță și finețe; Erefoarele, aceste divine fete cu portul plin de grație; el văzu toate acestea și credința sa nu fu sguduită; nu tresări... Ah! frumoase și nevinovate imagini, adevărații zei și adevărate zeițe, tremurații Iată acela care va ridica ciocanul împotriva voastră. Cuvântul fatal e pronunțat: voi sunteți idoli!“

Voi sunteți idoli! Iată cuvântul adevărat. Sufletul omenesc a fost atunci la o răspântie: va mai înălța el rugăciuni pe Acropole, sau își va oferi întreaga neputință, întreaga corupțiune și mai ales marea nădejde pe colinele pietroase și arse de soare ale Golgotei, pustii de verdeață și de parfumul florilor, dar îmbogățite de sângele lui Christos, care a curs pe ea? Ierusalimul și Acropole nu puteau fi în același timp loc de închinare pentru omenire. Unul trebuia să dispară. A triumfat Biserica umilă și răbdătoare. A murit eleganța rafinată, dar falsă a anticității. Ori câtă admirație am avea pentru frumusețile dispărute, noi suntem moștenitorii acelor generații de creștini, deveniți

martiri, cari cu sângele lor au făcut să triumfe adevărul. Bine au făcut, căci omul între frumos și adevăr, trebuie să prefere adevărul!"

Aceasta este cartea d-lui Victor Popescu! Cercetătorul să-i culegă datele; artistul să-i admire eleganța și claritatea stilului; credinciosul să-i guste pietatea!

Nicolae N. Grosu.

Th. Robinson. *Introduction à l'Histoire des Religions.* Paris (Payot), 1929, 240 p.

Marea editură Payot din Paris a început de câțeva vreme o interesantă operă de vulgarizare și traduceri de lucrări științifice, de primul ordin, din toate limbile europene. Este un mare serviciu pe care-l aduce publicului cetitor, așa de avid de hrană spirituală în ultimul timp, cât și diferiților specialiști cărora le este mai accesibilă atât ca parte materială, cât și glotto-technică. E destul să amintim traducerea monumentalei opere a lui Erwin Rohde: *Psyche*,¹⁾ a cărei versiune franceză va fi de un imens folos pentru cei cari se interesează de geniul metafizic și religios al vechei Elade și cari din diferite pricini nu cunosc limba germană. Acum câteva săptămâni, Payot a lansat pe piața livrească un nou volum din seria „Religionsgeschichte“: e lucrarea Profesorului englez Robinson. Știința Istoriei Religioniilor este actualmente o modă pasionantă în apus, mai ales în Germania și Anglia. În fiecare an apar zeci de lucrări extrem de bogate în material informativ și fecunde în ipoteze ingenioase; domeniul acestei științe este enorm de vast și, dacă în multe puncte s'a ajuns la constatări și concluzii definitive, gimnastica abilă a Voraussetzungen-urilor este tot atât de justificată pe valurile unui ocean de nesiguranțe. Profesorul Robinson ține seamă de toate accidentele de teren pe câmpul de lucru ce și-a ales. Cu circumspecția rasei din care face parte, autorul vrea să dea suggestia de ansamblu a evoluției ideii pe care omul și-o face despre divin din vremurile cele mai îndepărtate și până astăzi pe toată suprafața globului. Chiar titlurile capitolelor indică ideea și planul cărții: Religionea primitivă, animismul, politeismul, religiunile filozofice, monoteismul, islamismul, creștinismul. După ce în introducere caută a defini fenomenul religios ca formându-se din două elemente interdependente: 1) atitudinea și activitatea obiectului adorat față de adorator, 2) atitudinea adoratorului față de obiectul cultului, primul element realizându-se prin revelație cu subdiviziunile sale: teofanii, îngeri, scrieri sacre, preoți, profeți, iar al doilea element sub forma cultu-

1. Ultima ediție germană este cea din 1925: Neunte und Zehnte Auflage, Verlag von I. C. B. Mohr (Paul Siebeck) Tübingen.

lui) cu cele două aspecte : rugăciunea și sacrificiul, autorul trece la discuția diferitelor „tipuri” de explicații ale savanților, relativ la esența religiunii primitivilor : 1) Un monoteism moral, de care omul s'a depărtat de buna sa voie ; 2) Credința în puterea universală a entităților : *mana* (în Polinesia) și *orenda* (la Irochezi) ; 3) Preanimismul sau animatismul ; 4) Atitudinea particulară a primitivilor față de morți. Marele merit al autorului este de a trata cu o mare claritate aceste chestiuni, cari altădată și la alți savanți erau obiectul a zeci de volume, cari străluceau prin arta de a încurca lucrurile. Iată de ex. frumusețea unei distincțiuni între animism și preanimism : „animismul este credința într'un mare număr de spirite, cari pot, laolaltă sau fiecare în parte, să intervină în viața omului. Animatismul face dintr'o piatră sau dintr'un arbore o adevărată persoană. Animismul le consideră numai ca locaș al unei persoane. El nu atribuie personalitate lucrului în sine” (p. 62). Cu aceasta am intrat în subiectul celui de al III-lea capitol : Animismul.

Robinson crede că aceste ființe nedeterminate, dotate cu puterea de a dirigi viața omului, constituiesc prima bază religioasă a popoarelor indo-europene. Aceste spirite „gregare” au început apoi a se repartiza pe regiuni : spirite ale aerului, ale pământului, ale morților. *Diaus-Zeus-Jupiter*, acest zeu suprem al popoarelor indo-europene, n'a fost la început decât un spirit al aerului. China, Babilon, Iran, Roma, Elada, toți au un patrimoniu comun. Dela animism, încetul cu încetul, se trecu la polidemonism. *) Este sistemul religios în care un spirit începe a se detașa din „turma” celorlalte spirite, pentru a se localiza în spațiu și a protegia cu puterea sa o localitate, un ținut sau o ocupație. Această formă de tranziție dela animism la politeism pare a fi avut loc mai ales la popoarele semitice. Autorul discută apoi — foarte sumar — fetișismul și noțiunile de totem și tabou.

Politeismul, deosebit de animism prin aceea că în el divinul este o persoană independentă și separată, având numele și caracterul său propriu, ritul și cultul aparte, templele și personalul de cult deosebit, a fost religia aproape perpetuă a marilor civilizații antice. În câteva rânduri numai, autorul pune problema așa de arzătoare a miturilor — „povești personificând fenomene naturale” (p. 80) — în Istoria Religiunilor, chestiune care a pasionat și pasionează încă lumea savantă, împărțind-o chiar în două direcții sau școli : una susținând că miturile sunt o justificare mai mult sau mai puțin rațională a riturilor, cealaltă că dimpotrivă miturile au dat naștere riturilor. Robinson înclină către a doua concepție, fără ca — spre regretul nostru — să aprofundeze chestiunea. În examenul de ansamblu al politeismului autorul amintește doar în treacăt de Egipt, Babilon, vechii Germani și Greci.

1. Autorul discută cu predilecție forma „apotropaică”, a cultului în diferitele religiuni, *passim*. Apotropaic (dela *ἀπο-τρέπω* = a înlătură, a îndepărta) este un cult când prin el omul alungă puterile divine răufăcătoare.

2. A proprement parler (le polydémonisme) c'est un type de religion dans lequel un animisme pur commence à évoluer en polythéisme. (p. 76).

(Roma a avut ca religie autohtonă animismul) pentru a se aplica cu mai multă stăruință — și pafie și competență — asupra politeismului indian, sau a induismului din care el face forma de politeism tipică (p. 88). Studiul sistematic și solid pe care Robinson îl face în privința acestei religii este admirabil și foarte sugestiv, dar noi regretăm că nu a aprofundat în măsura în care se cuvenea lătura comparativă cu toate celelalte religii indo-europene. Mai departe politeismul în forma sa cea mai evoluată a început să-și formeze și o armură filozofică. Între numeroasele politeisme, numai celui indo-european îi revine gloria de a fi căutat absolutul: „Fapt semnificativ, marile politeisme indo-europene cele mai evolute — religiunile Greciei și a Indiei — nu pot fi studiate deosebit de filozofia ce le însoțește” (p. 112). La acest aspect nou se adaugă problema morală, lucru de capitală importanță pentru explicarea — în mare parte — a frigurilor eschatologice din politeismul târziu helenistic mediteranean. Apogeul filozofiei religioase indiene e în Upanișade, al celei grecești în Platon. Deși — ca peste tot — sumar, autorul a reușit să schițeze în chip aproape exact concepția platonicească despre Dumnezeu și nemurirea sufletului. Îmi pare însă că exagerează „ateismul” lui Euripide. Clară și pătrunzătoare analiză a „Karmei”. Ar fi fost de dorit ca autorul să atingă chestiunea raporturilor între filozofia și metafizica indiană și greacă: de pildă: pot fi legături genetice între Karma Upanișadelor și metensomatoza ¹⁾ orfico-pitagoreică?

În „Religiunile filozofice” autorul examinează budismul, care este „o combinație de tendințe metafizice și morale” (p. 125) și confucianismul. Frumoasa și interesanta filozofie budistă este analizată în toate punctele principale și lectorul poate cu ușurință să desprindă tabloul general al acestei curioase mișcări spirituale, care la început a fost o filozofie și numai mai târziu a devenit o religie. Robinson, urmând de aproape teoria ilustrului său compatriot Tylor, *) ajunge dela animism prin polidemonism, politeism și henoteism la monoteism, al cărui preludeu a trebuit să fie monolatria (caracteristică triburilor semitice). (p. 151). După definiția — justă — a monoteismului și deosebirea sa de henoteism și panteism, ni se spune că pe glob se cunosc patru religii monoteiste: zoroastrismul, iudaismul, creștinismul și islamismul. Cum bine remarcă autorul, zoroastrismul este obiectul a numeroase și erudite studii în ultimele 3 decade, dar izvoarele de care dispunem nu ne permit să tragem concluzii în sensul unui monoteism, ca cel iudeu de exemplu. Prudența se impune aci mai mult ca oriunde. Monoteismul israelit cu cele 4 faze ale sale: a) Înainte de cucerirea Palestinei ³⁾; b) Dela intrarea în Palestina până la anul 750 în. de I.

1. L. Robin: *La Pensée grecque* Paris, 1923. Marele elenist propune termenul de metensomatoză în locul celui întrebuințat până acum (p. 82) metempsihoză și cu drept cuvânt.

2. *Primitive Culture*, vol. II.

3. Cf. pentru această epocă, admirabila lucrare a lui Richard Kreglinger: *La Religion d'Israel* Bruxelles, 1922.

Chr.; c) De la 750 până la captivitate; d) În timpul și după captivitate, *) este cercetat în curent cu ultimele lucrări în materie, dar cam rapid. Se insistă mult asupra noțiunii de alianță și faimoșul Sabbath, ale căror origini istorice nici până astăzi nu sunt elucidate. *) În locul denumirii de „Creștinism bastard“ aplicat mahomedanismului, Robinson propune pe cea de „Iudaism bastard“ și are, fără îndoială, dreptate. Deasemeni e interesantă și definiția acestui monoteism: o religie în care orice considerație e supusă doctrinei despre atotputernicia lui Dumnezeu. (p. 182). Autorul arată pe larg împrumuturile pe care Profetul le-a făcut din iudaism, dar nu e fericit când vrea să le integreze în psihologia islamismului. Considerații rapide asupra doctrinei și moralei musulmane. Ca unul care a stat multă vreme prin colonii, ar fi fost de dorit ca Profesorul Robinson să ne spună câte va cuvinte despre conflictul și psihologia acestui conflict între islamism și creștinism în opera lor misionară. Îl mulțumim că a făcut-o pentru islamismul ndian și induism.

Iată — în fine — și creștinismul: lucru ușor va zice lectorul. E destul să întri într'un institut de teologie sau de istoria religiunilor într'o universitate din apus, ca să-ți dai imediat seamă de contrariul. Studiul originilor creștinismului este astăzi un imens războiu între diferitele ofișine și școli teologice și istorice în apus. Literatura este enormă. Autorul nostru pare a fi pășit cu dreptul și a scăpat țesfăr, inspectând cu imparțialitate acest „Bellum christianum“. Nu putem intra în amănuntele chestiunii, căci problemele sunt multe și întinse, și noi ne-am depăși scopul ce ni l-am propus. Constatăm însă cu plăcere că autorul este la curent cu ultimele publicații în acest domeniu și mai ales nu s'a lăsat furat de niciun curent extremist. Fără îndoială, sunt puncte discutabile, dar cadrul general e just.

Noi recomandăm cu toată căldura această lucrare studenților facultății noastre, căci nu numai că este de un prețios ajutor în studiul istoriei religiunilor, dar prin stilul viu, fraza ușoară și flexibilă, această carte este și un mijloc de recreare. Lucrarea Profesorului Robinson are, ca orice carte în domeniul acesta, lașunele ei: numeroasele paranteze, lipsă de precizie câteodată, o preferință supremă pentru general, lipsă de bibliografie, dar mai ales lipsa tratării unor epoci de mișcare religioasă, care în economia religiunilor antice au indicat drumuri decisive și care deci, cu tot planul restrâns al cărții trebuiau să aibă un loc cât de minim; ne gândim de pildă la religiunile de misterii, monoteismul filozofic hermetico-neoplatonician. Dar autorul a vrut să facă operă de vulgarizare, și cartea sa este un minunat catehism de inițiere în istoria religiunilor, pentru „profani“.

Ioan Coman
Strasbourg.

1. Wilhelm Bousset: *Die Religion des Judentums*, III-e Auflage, 1924.

2. Pentru ultimele discuții asupra Sabatului, cf. substanțialul, articol al lui Karl Budde: „*Sabbath und woche*“ în: *Die christliche Welt* din 2 și 16 Martie, 1929.

I. Fuiogă : *Data Paștelor după calendarul îndreptat și Tradiția.* București, 1929, 45 pag., 40 lei.

Cartea d-lui Fuiogă are meritul că a venit la timp, tocmai în faza cea cea mai acută a discuției pascale, făcând lumină pe o latură a problemei: data Paștelor și tradiția.

Deși nu-și propune să se ocupe de latura istorică și nici de cea științifică a chestiunii, acestea servindu-i ca mijloc, nu ca scop, d-l Fuiogă prezintă plastic în partea primă a studiului d-sale, mecanismul calendarului, cu greșelile și rectificările ce a suferit în timp, și temeinicia științifică și canonică a serbării Paștelor la 31 Martie în anul 1929.

Hotărîrea din 14 Mai 1928 a Sf. Sinod Român a rămas valabilă, pentrucă nu contrazicea hotărîrile sinodului I din Niceea, nici pe ale canonului 7 apostolic și nici pe ale canonului I al sinodului din Antiohia, căzând după echinocțiul de primăvară, și fără să coincidă cu Paștele ebreesc. Apoi d-l Fuiogă face o amplă interpretare a paragrafelor dintr'o cuvântare a Sf. Ioan Gură-de-Aur, cu privire la postul Paștelor, și comentează tâlcuirea dată de Pidalion, în simfonia de explicații, cu privire la canonul al 7 Apostolic, pentrucă din acestea ar reeși că Sf. Părinți au pus unitatea ortodoxă mai presus de considerațiunile științifice, în fixarea datei Paștelor. Și d-l Fuiogă este de părere că astăzi, când Biserica a trecut de mult peste faza ei de formare, nu-și mai are rostul teama de desidență religioasă pe teama calendarului. (Și totuș, câte neplăceri pe această temă!).

Partea finală a studiului se ocupă de uzul datei Paștelui, de ecumenicitatea hotărîrii din 7 Mai 1928 a Sf. Sinod și de perturbările ce ar fi suferit vechile predanii ortodoxe, prin fixarea datei Paștelui la 5 Mai 1929, conchizând că Sf. Sinod a fost perfect justificat în hotărîrea sa.

Unii termeni tari și unele fraze forțate puteau să lipsească, iar cartea nu ar fi avut decât de câștigat.

Rămâne însă, d-lui Fuiogă, meritul necontestat de a fi încercat ceea ce condeele specialiștilor întârzie să ne dea, și meritul că a pus la îndemâna oricui o scurtă expunere clară, populară — pe alocurea prea populară — a mult discutatei probleme pascale.

Em. Vasilescu.

REVISTA REVISTELOR

BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ. București, Februarie, 1929).

† Arh. Gr. L. Botoșăneanu: *Biserica ortodoxă română și celelalte confesiuni*. Pr. Dr. M. Bulacu: *Formarea predicatorului după Sf. I. Hrisostom*. Pr. D. Ceaușescu: *Rolul social al preotului în trecut și prezent*. — Arhim. Scriban: *Cu glasul ori cu condeiul*. — Prof. Al. N. Mălin: *Luxul în primele timpuri ale creștinismului*.

Martie, 1929.

Arhim Scriban: *Paștele de azi*. — † Arh. L. Botoșăneanu: *Biserica ortodoxă română și celelalte confesiuni*. — Arhm. Scriban — *Când urmăm beția*. — Pr. N. Fulga: *Despre cei dintâi oameni*. — Prof. Al. Mălin: *Luxul în primele timpuri ale creștinismului*. Cronică, Bibliografii, etc.

REVISTA TEOLOGICĂ (Sibiu, Febr.-Martie, 1929). *Bugetul cultelor pe anul 1929*. — Prof. Dr. Gh. Ciuhndu: *Cum s'a făcut „unirea” Românilor cu Roma?* N. N. Grosu: *Sugestii dintr'o carte*. — I. Beleuță: *Amintirile unui preot romano-catolic, devenit preot ortodox*. — M. Lungu: *Pentru reducerea divorțurilor*. Mișcare literară, cronică.

CANDELA (Noembrie-Decembrie 1928, No. 11—12).

D. Ieremilv: *Despre activitatea păstorului de suflete*. — Ștefan Lupșa: *Catolicismul și Românii din Ardeal și Ungaria până la anul 1556*.

Ianuarie-Martie, 1929 No. 1-3. — V. Gheorghiu: *Sf. Paști și Reforma calendaristică în Biserica „Ortodoxă Română”*. — Ștefan Lupșa: *Catolicismul și Românii din Ardeal și Ungaria până la anul 1556*. — Pr. Gh. Negură: *Predică*.

ARHIVELE BASARABIEI (Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru. Publicație trimestrială sub conducerea d-lor **T. G. Bulat** și **C. N. Tomescu**, profesori universitari (Facultatea de Teologie din Chișinău) An. I,

No. 1. (Ianuarie—Martie) 1929, Chișinău, Tip. eparhială „Cartea Rmânească”. Cuprinde: T. G. Bulat: *Basarabia după Grigore Ureche. Un conflict între Domnul Moldovei și Profesorul Demetru Gobelias. Poșta în Valahia la 1811. Biserica armeană din Hotin. O statistică a Moldovei din 1809*. C. N. Tomescu: *Vestminte pentru Basarabia. Înființarea eparhiei Chișinăului și Hotinului, 1813. Insemnări pe cărțile mănăstirii Dobrușa (Sorooca) Documente basarabene*. — I. Simlonescu: *Bibliografie românească asupra Basarabiei*. — P. Hadji: *Bibliografie rusească asupra Basarabiei*. Dări de seamă, cronică, un apel-document pentru editarea unui ziar românesc nepolitic la Chișinău.

Sensul tradiției.

„Intellectualistii” noștri, al căror ideal constă în a ști, admițând un sincronism român cu Europa, negă autohtonismul. Ei se declară pentru consumația culturală, improprierea cunoștințelor deja dobândite de cultura europeană. Tradiționalismul, dimpotrivă, consideră consumația culturală ca ceva secundar; el vrea o creație culturală cu caracter autohton. Creația culturală însă e în funcție de popor, al cărui scop nu e de a ști, ci de a crea ceace i-l propriu, ceace numai el poate crea. Consumația culturală e numai un stimulent al creației proprii. Ea e un proces de asimilare. Procesul de asimilare presupune însă o personalitate care să asimileze, o personalitate națională. În cazul „intellectualistilor” nu mai poate fi vorba de asimilare, ci de înstrăinare. Toate marile noastre personalități, creatoare de valori culturale, prezintă îndoitul aspect de asimilare culturală și de creație autohtonă. Occidentalizarea înseamnă negarea posibilităților noastre creatoare. În afară de autohtonism nu există creație culturală. Tradiționalismul nu trebuie conceput ca o forță statică, ci ca o forță dinamică. Deasemeni, el nu poate avea sens de passeism romantic, pentru faptul

că n'avem în trecutul nostru un ideal de perfecțiune care să ne servească de model. Passelulm ar avea sens în Franța, de exemplu, nu însă la noi. Adevărata creație culturală trebuie să țină seamă de tradiție, de indicile pe care ni le dă poporul. În sensul acesta, *Gândirea* moștenește *Semăntorul*. Literatura semănătoristă înfățișează însă numai un aspect al vieții populare, înfățișează numai omul instinctelor telurice, din a cărui conștiință sunt absente preocupările de ordin superior. Concepția aceasta, cu un ideal politic la bază, e insuficientă. Nu se pot nega preocupările superioare ale sufletului românesc, nu se poate nega lupta dramatică a conștiinței morale, căci altfel ar fi inexplicabile manifestările lui religioase: luptele contra Turcilor, cari aveau un caracter religios, danțurile domnilor și boierilor, arta aproape exclusiv religioasă, literatura religioasă și respingerea tuturor încercărilor de catolicizare sau protestantizare. În neamul nostru a dominat în toate timpurile o conștiință religioasă ortodoxă. Caracterul culturii noastre istorice nu se poate explica fără prezența ortodoxiei în sufletul românesc. Impotriva concepției semănătoriste pledează și atitudinea poporului nostru față de natură. Primitivul e o anexă a naturii, e subordonatul ei. Românul se consideră frate cu ea. N'o confundă niciodată cu Creatorul, ci se consideră și el și natura subordonați Creatorului. Nu ne putem explica sensul vieții populare și al artei populare decât ținând seama de influența exercitată de Biserică. Întreaga creație populară, arta plastică, muzica, literatura arată influența cultului ortodox și a concepției bizantine. Tarigradul, în literatura populară, e termenul de comparație al oricărui marelui. Portul național din Argeș și Muscel, precum și costumele domnești, care au fost purtate la Curtea-de-Argeș, sunt făcute după modele bizantine. Plastica populară e influențată de stilul bizantin. Muzica populară până într'atât e influențată de muzica bisericească, încât numai cu mare greutate poate fi transpusă în sistemul de notație al muzicii occidentale. În notația orientală a psaltichiei însă se transpune foarte ușor. Fără psaltichie dar, nu se poate studia muzica populară; și cum cântecul popular a devenit azi izvorul de inspirație al compozitorilor români, studiul muzicii bisericești e o necesitate. Autohtonismul semănătorist s'a realizat numai în literatură. Autohtonismul *Gândirii* vrea să îmbrățișeze

toate ramurile creatoare ale spiritului românesc. În afară de factorul etnic, unicul avut în vedere de *Semăntorul*, creația autohtonă trebuie să țină seamă de factorul creștin. „El e tradiția eternă a spiritului care, în ordinea omenească, se suprapune tradiției autohtone”.

(Nichifor Crainic, „*Gândirea*”, Anul IX, No. 1—2, 1929).

V. Ș.

Între d-nii Ralea și Nichifor Crainic. „Ateism național” sau „Ortodoxie”.

Problema „Poporul român este religios sau nereligios?”, pusă și de noi în numărul precedent al revistei, este discutată de d-l Iorgu Stoian în „Foaia tinerimii”.

Pentru a face lumină, d-l Stoian ciocnește două pietre extrem de opuse: d-nii Mihai Ralea și Nichifor Crainic. Primul, consecvent preconizator al „ateismului” nostru național; al doilea, apologet înfocat al „ortodoxiei”, privită ca o „adâncă realitate populară” la Români.

D-l Mihai Ralea întrebuințează nepotrivit — după părerea d-lui Stoian, și a noastră — formula „ateism național”, când constată că poporul român este copleșit de superstiții. Superstiția religioasă nu este un ateism, ci religie în forma ei neevoluată, primitivă. Religia pură, așa cum o pretinde d-l Ralea poporul român, este apanajul unei „restrânse elite intelectuale”. În timp ce masele populare, din toate țările, se hrănesc sufletește cu superstiția religioasă, mai mult sau mai puțin evoluată spre religia curată, potrivit condițiilor sociale în care au avut să se desvolte.

Poporul român, care are un trecut istoric deosebit de sbuciumat, și ale cărui mase populare au pluit într'o deasă negură cultural-religioasă — uneori preoții înșiși nu știau carte, până pe la începutul secolului trecut — nu putea fi mai fericit sub raportul evoluției sentimentului religios.

Și totuși supuse unui studiu folkloric-psihologic, credințele populare se arată îmbibate de idei religioase, fie chiar accommodate substratului etnic, și prezentate în „veșmânt idilic”, — cum se exprimă d-l Nichifor Crainic. Cultul Maicii Domnului, sărbătorile, credințele și obiceiurile la naștere, botez, nuntă, moarte, etc., conțin, pe lângă tradiții ce-și urcă origina până la zeitățile păgâne orientale sau romane,

un număr considerabil de idei religioase din cele mai autentice creștine.

Cu aceasta, însă, nu se poate decreta creștinismul integral și ortodoxia prin excelență a poporului românesc.

Și d-l Iorgu Stoian, cu o neobosită persistență, ține să pue la punct, în câteva numere ale „Foi tinerimii”, spiritualismul exagerat dela „Gândirea”, sintetizat în pana — înmuiață mai des în călimara polemicii, decât a purei speculații — a d-lui Nichifor Crainic.

Este interesant îndeosebi cum d-l Stoian, după ce opune cei doi poli ai problemei în discuție, caută să surprindă pe cel de al doilea — pe d-l Crainic — în flagrant delict de neconsecvență cu propriile d-sale afirmațiuni: „Ortodoxia este o adâncă realitate populară” și „creștinismul nostru este însă iluzoriu”, sunt expresiuni antitetice ale unuia și aceluiaș „reputabil polemist”. Și, mai departe, ni-l înfățișază pe d-l profesor Nichifor Crainic într-o duplicitate nu tocmai comodă: apărătorul Bisericii oficiale și dușmanul ei cel mai acerb; inovator în Biserică și tradiționalist desăvârșit; susținând un creștinism ortodox fără creștinism, „un tradiționalism fără tradiție, un trecut care este, în acelaș timp, și prezent și viitor”...

Este puțină pornire aici.

(„Foaia Tinerimii”, An. XIII, No. 4, București).

EM. V.

Icoane vechi românești.

Avem icoane chiar din secolul al XIV-lea odată cu zidirea renumitelor biserici domnești dela Curtea de Argeș, Tismana, Cozia. Cu toate acestea nu ne-au rămas decât cele din secolul al XVI-lea de sub Neogoe Basarab. Pornind din acest timp, icoanele sânt din ce în ce mai numeroase; studiul iconografic însă lipsesc cu desăvârșire.

E de remarcat că icoanele cele mai interesante sânt cele din veacul al XVI-lea. În acest secol arta iconografică munteană se deosebește de cea moldoveană: cea dintâi urma mai mult curentul general al renașterii bizantine, reprezentat prin școala cretană a lui Teofan; cea din urmă sta între influențele rusești și occidentale. Mai târziu, cu toate că pictura decade, avem destule școale, cu deosebire în Muntenia. Ceeace caracterizează pictura acestei vremi

e aurul ce le împovărează, mărginind la minimum pictura. Cu sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea începe decadența picturii bizantine în pofida celei italiene; chiar călugării dela Athos nu mai disprețuiau modelele italiene. De acum, pe nesimțite, iconografia românească se îndreaptă spre arta occidentală prin Grigorie Zugravul, care pictează Mănăstirea Văcărești pe la începutul secolului al XIX-lea, continuându-se în pictura lui Grigorescu.

(Al. Busuioceanu, *Ramuri*, Ianuarie, 1929).

D. F.

Cugetarea religioasă a lui Maurice Barrès.

Evoluția gândirii religioase a lui M. Barrès merge dela ateism către creștinism. Barrès, este un metafizician și un poet cu însușiri cari îl fac a fi „cel mai mare autor religios dela finele sec. al XIX-lea”.

Intelectualismul pur îl angajază într'un impas care nu putea să-l procure decât suferința și din care el tese în mod magistral, lăsând impresia că nu a trăit și nu s'a silit decât să-și înlătore sbuciumul său, chemând, fără să dispreze, ajutorul unei raze strecurate din luminile de sus. Cu figura măreață și gravă a unui om îndurerat, care luptă sub povara disperării, el se cufundă puțin câte puțin în abis, devenind un nihilist sobru, un profund sceptic, un pesimist. În această turburare a sa el îmbrățișează pe deplin ateismul lui Leconte de Lisle, pe care îl opune creștinismului savant al lui Pascal. El pune, astfel, în fața misterului lumii și destinului morții cele două reacțiuni capitale ale spiritului uman: revoltă sau acceptare, spirit luciferian sau spirit creștin. Din fericire, Barrès găsește în sine destulă energie pentru a nu rămâne în naufragiu și neantizare, sfârșind prin a se lăsa ridicat de Pascal către lumina supremă.

Eul său profund renunță la sine, își proclamă insuficiența și cheamă în ajutorul său pe cineva superior lui. „Eu aștept, spune el, ca certitudinea să se facă în mine. Eu nu iau hotărâri esențiale, decât în momentul în care îmi este imposibil de a rezista voinței, aspirației, nevoii. Atunci eu îmi regăsesc pacea”. Această pace nu i-a procurat-o Dumnezeu filosofilor, savanților și poezilor, ci deplina adeziune la

credința în Iisus Christos. Intreaga sa băjbăială și așteptare nu formează decât drumul care duce către Calvar, nu-i decât pregătirea ascensiunii sale către crucea lui Iisus. Crucea aceasta a lui Iisus „singura cheie a misterului dureros al vieții”, cum zice Pascal, face din Barrès un gânditor creștin, recunoscând binefacerea morală și socială a catolicismului chiar pentru el. „Eu sunt sigur că aparțin civilizației lui Hristos și că destinul meu este de a o proclama și a o apăra”.

„Cultura intelectuală, conchide el, poate totdeauna să se desvolte, științele naturale pot să câștige totdeauna în întindere și profunzime, spiritul uman poate să se lărgească atât cât va voi, dar nu va găsi nimic mai presus de înălțimea doctrinei morale, care strălucește în Evangheliile”.

(F. Duhourcau, *La nouvelle Revue des Jeunes*, 25 Februarie, 1929).

N. ȘT. G.

Conținutul religios al credinței în învierea lui Hristos în creștinismul primitiv.

Până acum nu s'a apreciat în justă valoare, care a fost conținutul credinței în învierea lui Hristos în timpul creștinismului primitiv. (În articolul de față, autorul înțelege prin creștinism primitiv timpul compunerii Evangheliilor sinoptice, a Faptelei apostolilor, Epistolilor pauline și Evangheliile după Ioan). Se accentua mai mult importanța morții lui Iisus ca factor precumpănitor în săvârșirea mântuirii.

Evangheliile sinoptice și prima parte din Faptele Apostolilor, privesc învierea ca un început, un act unic și extraordinar al lui Dumnezeu, care s'a împlinit pentru că Iisus era Mesia. De altfel, credința în învierea lui Iisus presupune credința în mesianitatea lui. Aceste documente dau deci o triplă însemnare învierii: 1. Învierea servește și legitimează că Iisus, pe

care l-au crucificat Iudeii, este Mesia; 2. Garantază venirea lui Mesia ca judecător și înfăptuirea împărăției lui Dumnezeu; 3. Și însfârșit, prin această înviere, credinciosul face experiența mântuirii prezente.

Pe când în tradiția sinoptică și în Faptele Apostolilor învierea pare a se găsi pe un plan îndepărtat, punându-se punctul de greutate pe viața lui Iisus, în creștinismul paulin moartea și învierea ocupă planul central. Pentru Pavel învierea lui Iisus nu servește numai la legitimarea mesianității Crucificatului, dar ea este singura, care arată ca necesară moartea Sa pentru mântuire; învierea împreună cu moartea formează actul mântuirii al lui Dumnezeu, prin care s'a inaugurat un ev nou. La Pavel, învierea este încoronarea actului mântuirii; prin înviere, Hristos s'a făcut depozitarul mântuirii și al harului divin, întinzându-se asupra întregii vieți, atât a comunității cât și a fiecărui creștin în parte.

La Sf. Ioan, credința în învierea lui Hristos rămâne tot punctul central ca la Pavel, cu deosebire însă, că aici persoana istorică a lui Iisus e transfigurată de Duhul Sfânt. Prin urmare, credința în învierea lui Iisus Hristos a fost dela început fundamentul pe care s'a format comunitatea creștină primitivă, credință ce a suferit o evoluție însemnată în sânul creștinismului primitiv. Continuitatea acestei credințe, însă, există și este perfect perceptibilă. Singura putere, ce a putut intra în concurență cu Hristos cel înviat și glorificat, este Sfântul Duh. Concurența aceasta a fost evitată în toate cîlele evoluției, prin faptul că Duhul Sfânt e conceput și Duhul lui Dumnezeu, dar și al lui Hristos.

(Lyder Brun, *Revue d'Histoire et de Philosophie religieuse*, Noembrie și Decembrie 1928.

D. F.

BULETIN BIBLIOGRAFIC

27. — Asociația creștină a tinerilor. (A. C. T.), *Raportul activității pe anul 1928*, București („Lupta” Nic. Stroilă), 8 pag.
28. — *Anuarul Seminarului „Teologic” din Huși pe anii școlari 1923—1928*, Huși („G. Cerchez”), 163 pag.
29. Balș (G.), *Bisericile moldovinești din veacul XVI*, București, 1928, 390 pag., 360 lei.
30. Berechet (St.), *„Mănăstirea Căpriană”*, Chișinău, 1928.
31. Cartoian (N.), *Cărțile populare în literatura românească*, Vol. I: Epoca influenței sud-slave, București (Editura Casei Școalelor), 1929, VIII—271 p. + 15 planșe, 180 lei.
32. Constantinescu (Diac. Al. N.), *Adevăruri eterne*, Ed. II-a, București (Tipografia Capitalei), 1929, 65 pag., 45 lei.
33. Constantinescu (Diac. Al. N.), *Manual de sectologie*, pentru clasa VIII de seminar, București („Tipografia Capitalei”), 1929, 200 pag., 110 lei.
34. Constantinescu-Iași (P.), *Din relațiile artistice româno-bulgare*, Chișinău (Tip. eparhială „Cartea Românească”), 1928, 88 pag. 100 lei.
35. Constantinescu-Iași (P.), *Biserica Sf. Gheorghe din Chișindu*, Chișinău, 1928.
36. Constantinescu-Iași (P.) *Glozel*, Chișinău (Tip. eparhială „Cartea Românească”), 1929, 65 pag. 50 lei.
37. Culea (Apostol D.), *Povestiri cu Domnul nostru Iisus Christos*, Cralova (Tip. Liceului „Carol I”), 1928, 160 pag.
38. Ionescu (Pr. Dr. Marin C.), *Invățămintul religios moral în școlile secundare*, București („Tipografia Capitalei”), 1928, 32 pag., 20 lei.
39. *Legea pentru regimul general al cultelor și instrucțiunii privitoare la aplicarea art. 45, 47, 48, 49 și 50 ale acestei legi*, Caransebeș (Tip. „Diecezană”), 1929, 32 pag.
40. Maritain (Jacques), *Reflexiuni asupra inteligenței și asupra vieții sale proprii*. Traduc. de Pr. Valeriu Iordăchescu. Chișinău (Tip. eparhială „Cartea Românească”), 1929, XVIII+380 pag., 180 lei.
41. Nanu (A.), *Miresmele credinței* (Biblioteca de moralizare a deținuților No. 6), București (Tip. „Văcărești”), 1929, 38 pag.
42. Ouatu (C.), *O lămurire a stărilor de lucruri din biserica adventiștilor*, București (Tip. „Națională”), 1929, 112 pag.
43. Spânu (D.), *Sfaturile evanghelice în doctrina moralei catolice-ortodoxe*. Cernăuți (Tip. „Glasul Bucovinei”), 1928, III+62 pag., 60 lei.
44. Srulovici (Nathan S.), *Despre morala și etica iudaismului*, Târgoviște (Tip. „Viitorul”), 1928, 29 pag.
45. Tarangul-Valea Uței (Dr. Oreste), *O metodă normală pentru predarea învățămintului religios în școlile primare*, Cernăuți, 1928, III+143 pag.
46. Țigancu (Arhit.), *Schitul Rughi*, Chișinău, 1928.

V. Ș.

* * *

FILOSOFIE RELIGIOASĂ.

108. Boehme (Iacob), *De l'élection de la Grâce ou de la volonté de Dieu envers les hommes*. Traduit de l'allemand par Débéo, 30 fr.
109. Borries (Kurt), *Kant als Politiker, Zur Staats-und Gesellschaftslehre des Kriticismus*, Leipzig (F. Meiner), 1928, VII—248 p., 10 și 12 M.
110. Brentano (Fr.), *Ueber die Zukunft der Philosophie*, ed. 2 de O. Kraus, Leipzig (F. Meiner), 1928, XX—187 p., 5,50 și 6,50 M.
111. Brunner (E.), *Die Mystik und das Wort*, Tübingen (Mohr), 1928, VIII—399 p.
112. Hertz (R.), *Mélanges de sociologie religieuse et Folklore*. 35 fr.

113. Hoyland (J.), *The Great Foreunner, Studies in the Interrelation of Platonism and Christianity*, London, 1928, VIII—184 p.
114. Huré (J.), *Les origines judéo-chrétiennes du matérialisme*. 12 fr.
115. Iones (E.), *Zur Psychoanalyse der christlichen Religion*, Wien, 1928, 129 p., 4,50 M.
116. Izoulet (J.), *Le panthéisme d'Occident ou le Super-Laïcisme et le fondement métaphysique de la république et du socialisme hiérarchique*, Paris (Ablin Michel), 1928, 434 p. (I); 376 (II), 40 fr.
117. Kawerau (W.), *Neugeburt der Religion auf der Grundlage der Philosophie Schopenhauers*, Halle (Niemeyer), 1929, V+119 p., 3,60 M.
118. Liebeck (Oscar), *Das Unbekannte und die Angst*, Leipzig (F. Meiner), 1928, VI—138 p., 6 M.
119. Meifort (J.), *Der Platonismus bei Clemens Alexandrinus*, Tübingen (Mohr), 1928, III—93 p.
120. Platz (H.), *Das Religiöse in der Krise der Zeit*, Einsiedeln (Benzinger), 1928, 191 p., 7 M.
121. Rohn (C.), *Science and the Religions Life*, London, IX—221 p.
122. Romeyer (B.), *Saint Thomas et notre connaissance de l'esprit humain*, vol. 6, cahier 2, 18 fr.
123. Scheller (W.), *Die Absolutheit des Christentums. Ihr Sinn und ihre Berechtigung*, Göttingen, 1929, 9+221 p., 9,50 M.
124. Senderens (J. B.), *Création et Evolution*, Paris (Bloud et Gay), 1928, 170 p., 10 fr.
125. Sertillanges (R. P.), *Les grandes thèses de la philosophie thomiste*, Paris (Bloud et Gay), 1928, 248 p., 10 fr.
126. Volkelt (J.), *Das Problem der Individualität*, München (Beck), 1928, X—221 p., 10 M.

PERSONALITĂȚI.

127. **Augustin Cochlin.** — Meaux (A. de), *Augustin Cochlin et la Genèse de la Révolution*, 20 fr.
128. **Cyryllus și Methodius** — Grüber (F.), *Die heiligen Slavenapostel Cyrillus und Methodius*, Mainz, 1928, 173 p., 5 M.
129. **Sf. Fecioară.** — Jeglot (C.), *La Saint-Vierge* (Bibl. Cath. ill.), Paris (Bloud et Gay), 4,75 fr.
130. **François de Sales.** — Henrion (F.), *Saint François de Sales*, 15 fr.
131. " " — Leclercq (Abbé J.), *Saint François de Sales, docteur de la perfection*, 12 fr.
132. " " — Sanders (E. C.), *S. François de Sales*, Londra (S. P. C. K.), X-304 p.
133. **Hello.** — Fumet (S.), *E. Hello ou le drame de la Lumière*, Paris, 252 p.
134. **Ioachim de Floara.** — Hegarter (E.), I, *Die de Joachim de Flore*. II. *L'évangile éternel*, Paris (Rieder), 1928.
135. **Luther.** — Ritter (G.), *Luther, Gestalt und Symbol*, II Auf. München (Bruckmann), 1928, 197 p., 5 M.
136. **Origen.** — Faye (E. de), *Origène, sa vie, son oeuvre, sa pensée*. T. III. La doctrine, Paris (Leroux), 1928, 306 p.
137. **Sf. Pavel.** — Roy (K), *Saul von Tarsus*, Striegan, 1928.
138. **Tertulian.** — Borton (J), *Tertullien, le schismatique, les problèmes de la vie chrétienne et l'autorité*, Paris (Fischbacher), 1928, 184 p., 18 fr.

TEOLOGIE BIBILICĂ.

139. Beckh (H.), *Der kosmische Rythmus der Sternenschrift im Markus-Evangelium und im Johannes-Evangelium*, T. I, Basel (Geering) 1928, 382 p., 9 M.
140. Beecher (W. J.), *Reasonable Biblical Criticism*, London, XVII-335 p.

141. Beer (G.), *Hebräisches Übungsbuch*, Berlin (De Gruyter), 1928, 135 p., 1.50 M.
142. Bertam (G.), *Neues Testament und historische Methode*, Tübingen (Mohr), 1928, 46 p.
143. Betton (E.), *Les Logia agrapha, recueillis et traduits*, Bihorel-les-Rouen- (Legrand), 1928, 185 p.
144. Bursztyn (Is.), *Vollständige Grammatik der Alt-und Neuhebräischen Sprache*, Wien, 1929, X—334 p., 15 M.
145. Buttrick (G. A.), *The Parables of Jesus*, London (Hodder), XXX—274 p.
146. Elliger (K.), *Die Einheit des Tritojesaia* (Jesaja 56—66), Stuttgart (W. Kohlhammer), 1928, 126 p., 6 M.
147. Fargues (P.), *Les Origines du Nouveau Testament*, 12 fr.
148. Goguel (M.), *Au seuil de l'Évangile: Jean Baptiste*, Paris (Payot), 1928, 304 p., 30 fr.
149. Goguel (M.), Monnier (H.), *Le Nouveau Testament*, Paris (Payot), 1929, 441 p., 54. fr.
150. Gore (B.), *A New Comentary on Holy Scripture*, London, 1624 p.
151. Hodgkin (A. M.), *Le Christ dans toutes les Ecritures*, trad. de l'anglais par M-me Comtesse Vernier, 1928, 368 p., 6 fr.
152. Lagrange (J.), *L'Évangile de Jésus-Christ*, Paris (Lecoffre), 1928, XII—656 p., 50 fr.
153. Lohmeyer (E.), *Grundlagen paulinischer Theologie*, Tübingen (Mohr), 1929, 235 p., 15 M.
154. Malden (R. H.), *Religion and the New Testament*, London, XIII—204 p.
155. Thompson (N.), *Verbal concordance to the New Testament*, London (Oates & Waschbourne), 394 p.
156. Van Lennep (Ogilvy), *The Measured Times of the Bible*, London (H. Cranton),
157. Vogels (J. H.), *Vulgatastudien. Die Evangelien der Vulgata untersucht auf ihre lateinische und griechische Vorlage*, Münster i. W. (Aschendorff), 1928, 345 p., 13 și 15 M.
158. Windisch (H.), *Der Sinn der Bergpredigt*. Ein Beitr. zum Problem d. richtigen Exegese, Leipzig (Hinrichs), 1929, VIII + 176 p., 9, 20 M.

TEOLOGIE DOGMATICĂ ȘI APOLOGETICĂ.

159. Angkor (P. d'), *Le Catholicisme et l'avenir religieux*, 8, 50 fr.
160. Besson (J.), *Catholique ou protestant?* Lausanne (Payot et C-ie), 18 fr.
161. Bonnefoy, O. F. M. (I. Fr.), *Le Saint Esprit et ses dons selon Saint Bonaventure*, 30 fr.
162. Brossier (C.), *La papauté et la société moderne*, Marseille, 1928, 48 p.
163. Cadoux (C. F.), *Catholicism and Christianity*, London (Allen), 1928.
164. Coulange (L.), *Catechisme pour adultes: I. Les Dogmes* (Christianisme), Paris (Rieder), 12 fr.
165. Crossan (T. J. Mc.), *The Bible: Christ and Modernism*, London, 1928, XIII—221 pagini.
166. Demmel (J. H.), *Die römisch-katholische Kirche und ihre Stellung zur Feuerbestattung*, Kohn (Frieze), 1928, 95 p., 1, 20 M.
167. Freistedt (E.), *Altchristliche Totengedächtnistage und ihre Beziehung zum Jenseitsglauben und Totenkultus der Antike*, Münster i. W. (Aschendorff), 1928, X-214 p., 9, 80 M.
168. Herbigny (Mgr. M. d'), *Theologica de Ecclesia. T. II. De Deo catholicam ecclesiam organice vivificante*, 50 fr.
169. Hippolyte de Rome, *Philosophumena*, 2 vol, 40 fr.
170. Leipoldt (J.), *Die urchristliche Taufe im Lichte der Religionsgeschichte*, Leipzig (Dörffling, M. Franke), 1928, 78 p., 2,50 M.
171. Lortz (J.), *Tertullian als Apologet*, B. 2, Münster i. w. (Aschendorff), 1928, XI-250 p., 16 M.
172. Seeberg (E.), *Luthers Theologie. Motive und Ideen. I: Die Gottesanschauung*, Göttingen, 1929, 6+218 p., 14 M.

TEOLOGIE MORALĂ, MISTICĂ, ASCETICĂ.

173. Egenter (R.), *Gottesfreundschaft. Die Lehre von der Gottesfreundschaft in der Scholastik und Mystik des XII und XIII Jahrhunderts*, Augsburg (Benno Filser), 1928, XV+339 p.
174. Ignazio di Loyola (Sant'), *Esercizi spirituali preceduti dalla sua autobiografia*, Florența, 1928, XXXII-200 p., 7 L.
176. Leclercq (Dom Henri), *La vie chrétienne*, Paris (Rieder), 1929, 87 p., 16,50 fr.
177. Marmion (C.), *Christus unser Ideal*. Genehmigte Übertr. von Benedicto v. Spiegel. Mit e. Geleitw. von A. Laurentius Zeller. Paderborn (Schöningh), 1929, XV+528 p., 5.80 M.
178. Mezdard (O. P.), *Doctrine spirituelle de sainte Jeanne de Chantal*, 25 fr.
179. Piper (O.), *Die Grundlagen der evang. Ethik*, Gütersloh (Bertelsmann), XXV+371 p., 12 M.
180. Plus (R. P.), *La sainteté catholique*, Paris (Bloud et Gay), 1928, 148 p., 10 fr.
181. Rolle (R.), *Le feu de l'amour. Le modèle de la vie parfaite. Le Pater*, 15 fr.
182. Schjelderap (Kr.), *Die Askese. Eine religions psychologische Untersuchung*, Berlin u. Leipzig (W. de Gruyter), 1928, VI—249 p.
183. Sédilr, *Mystique chrétienne*, Bihorel-les-Rouen (Legrand), 223 p., 5 fr.
184. Stelzenberger (J.), *Die Mystik des Johannes Gerson*, Breslau (Müller & Serfert), 1928, XV—112 p.

TEOLOGIE PASTORALĂ ȘI MISIONARĂ.

185. Gumperz (K.), *Psychotherapie und religiöse Kulthandlungen*, Stuttgart (Enke), 1929, 58 p.
186. Lemmens (L.), *Geschichte der Franziskanermissionen*, Münster i. W. (A-schendorff), 1929, XX+376 p., 10 M.
187. Schulte, I. *Chrisostomus: Priesterleben und Priesterwirken. Zur Neuorientierung in die heutigen Seelsorge*, Ges. Vorträge u. Aufsätze, Stuttgart (Scholz), 1929, VIII+296 p.
188. Schwer (W.), *Katholische Gesellschaftslehre*, Paderborn (Schöningh), 1928, VIII—294 p., 9 M.
189. Union missionnaire du Clergé, *Les missions catholiques et l'oeuvre de civilisation*. Conférences données à l'Institut catholique de Paris 1927—1928, Paris (Bloud et Gay), 1929, 255 p., 14 fr.

TEOLOGIE LITURGICĂ ȘI ARTĂ CREȘTINĂ.

190. Le Carou (O. F. M.), R. P., *L'office divin chez les Frères Mineurs du XIII-e siècle. Son origine, sa doctrine*, 40 fr.
191. Diehl (Ch.), *L'art chrétien primitif et l'art byzantin*, Paris (Van Oest), 1928, 64 p. + LXIV pl., 35 fr.
192. Ebersolt (J.), *Orient et Occident*, Paris, 1928, 100 fr.
193. Fabre (A.), *Manuel d'art chrétien. Histoire général de l'art chrétien depuis les origines jusqu'à nos jours*, Paris (Bloud et Gay), 199, 36 fr.
194. Gastoue (A.), *La vie musicale de l'Eglise*, (Bibl. cath. ill.). Paris (Bloud et Gay), 4,75 fr.
195. Crabar (A.), *La décoration byzantine*, Paris, 1928, 18 fr.
196. Idem, *Les influences orientales dans l'art balcanique*, Paris, 1928, 40 fr.
197. Léon (P.), *L'art gothique et les grandes cathédrales*, Paris, 1929, 120 fr.
198. Lukomski (G. K.), *L'art décoratif russe*, Paris, 1928, 110 fr.
199. Idem, *Architecture religieuse russe ancienne*, Paris, 1929, 180 fr.
200. Muratof (P.), *Les icônes russes*, Paris, 1928.
201. Idem, *La peinture byzantine*, Paris, 1929, 225 fr.
202. Percy (G.) *The principles of christian Art*, London (J. Murray).

203. Regard (P.), *Le titre de la croix d'après les Evengiles*, Paris, 1929, 3 fr.
 204. Ștefănescu (I. D.), *L'évolution de la peinture religieuse en Bucovine et en Moldovie*, Paris, 1928, text 338 pg., album XLVI planșe, 400 fr.
 205. Idem, *Contribution à l'étude des peintures murales en Moldovie*, Paris, 1928, 90 pg., X planșe 100 fr.

TEOLOGIE ISTORICĂ.

206. Amatic (A. G.), *Storia della letteratura latina cristiana*, Bari (Laterza & Figli), 1929, 361 p., 30 L.
 207. Bardy (G.), *Littérature latine chrétienne*, Paris, (Bloud et Gay), 1929, 231 p., 10 fr.
 208. Burckhardt (J.), *Die Zeit Konstantins der Grosse*, Stuttgart (Dt. Verlags-Anstalt), 1929, XVIII—394 p., 95 M.
 209. Calot (F.), L. M. Michon, *Port-Royal et le Jansénisme*, Paris, (A. Morancé), 1928, 74 p.
 210. Constant (G.), *L'Eglise de France sous le consulat et l'empire 1800—1814*, Paris (Lecoffre), 1928, XXIX—396 p., 24 fr.
 211. Dathe (E.), *Der Kampf aller Regierungen gegen das Christentum*, New-York, 1928, 60 p.
 212. Deries (L.), *Les congregations religieuses au temps de Napoleon*, Paris (F. Alcan), 304 p.
 213. Dessubré (M.), *Bibliographie de l'ordre des Templiers*, Paris (Nourry), 50 fr.
 214. Duhr (B.), *Geschichte der Jesuiten in den Ländern deutscher Zunge*, Regensburg (S. I. Manz), 1928.
 215. Goebel (R.), A. Paull, *Von Krisis des Protestantismus*, Stuttgart, 1928.
 216. Crabmann (M.), *Der Einfluss Alberts des Grossen auf die mittelalterliche Geschichte*, Innsbruck (F. Rauk), 1928, 74 p., 1 M.
 217. Guiraud (J.), *L'inquisition médiéval*, Paris (B. Grasset), 1928.
 218. Haack (H. G.), *Die evangelische Kirche Deutschlands in der Gegenwart*, Berlin (Mittler), 1929, VII—179 p., 5, și 8 M.
 219. Heldmann (K.), *Das Kaisertum Karls des Grossen. Theorien und Wirklichkeit*, Weimer (Böhlau), 1928, VII—446 p., 18 M.
 220. Hentrich (W.), *Gregor von Valencia und der Molinismus*, Innsbruck (F. Rauch), 1928.
 221. Holl (K.), *Gesammelte Aufsätze zur Kirchengeschichte*, B. III. Der Westen, Tübingen (Mohr), 1928, XIII—602 p.
 222. Joel (K.), *Wandlungen der Weltanschauung. Eine Philosophiegeschichte als Geschichtsphilosophie*, B. I. Vom Altertum bis zur Aufklärung, Tübingen (Mohr), 1928, XV—735 p.
 223. Jones (R. M.), *Spiritual Reformes in the 16 and 17 centuries*, London.
 224. Müller (K.), *Die katholische Kirche in der Schweiz seit dem Ausgang des 18 Jahrhunderts*, Einsiedeln (Benzinger), 1928, 341 p., 8 M.
 225. Langlois (Ch. V.), *La vie en France au moyen âge: Vie spirituelle*, Paris (Hachette), 1928, XXVII—384 p.
 226. Omodeo (A.), *Tradizioni morali e disciplina storica*, Bari, 1929, 268 p., 18 L.
 227. Pagnini (S.), *Manuali di storia ecclesiastica*, 2 vol, Milano (Vallardi), 30 L.
 228. Παπαδοπούλοσ (X), Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν: Ἡ Ἐκκλησίᾳ Ἀθηνῶν, Atena, 1928, 116 p.
 229. Idem, *Biserica Cipurului sub turcocrăție 1571—1878*, (in grecește), Atena, 1929, 134 p.
 230. Idem, *Natura și caracterul uniației. Unificii în Grecia* (in grecește), Atena, 1928, 37 p.
 231. Pastor (L. Freiherr von), *Geschichte der Päpste seit dem Ausgang des Mittelalters*. B. XIII, 2. Urban VIII (1623—44), Freiburg im Br. (Herder), 1928, XXV—585—1057 p., 14 M.
 232. Rodocanachi (E.), *Histoire de Rome. Le pontificat de Jules II (1503—1513)*, Paris (Hachette).

233. Schultze (F. S.), *Die Weltkirchenkonferenz von Prag. Gesamtbericht des Kongresses für Frieden und Freundschaft, gehalten vom 24 bis 30 August 1928*, Berlin (Steglitz), 1928, 91 p.
234. Scott (S. H.), *The eastern churches and the papacy*, London.
235. Stange (K.), *Luther und das fünfte Laterankonzil*, Gütersloh (Bertelsmann), 1928, 110 p., 3,50 M.
236. Sütterlin (B.), *Die Politik Kaiser Friedrichs II und die römischen Kardinäle in den Jahren 1239—1250*, Heidelberg (Winter), 1929, V—142 p., 6, 20 M.
237. Weber (W.), *Römische Kaisergeschichte und Kirchengeschichte*, Stuttgart (Kohlhammer), 1929, 68 p., 3 M.
238. *Die Weltkonferenz für Glauben und Kirchenverfassung. Dt. amtl. Bericht über die Weltkirchenkonferenz zu Lausanne, 3—21 Aug. 1927*, Herausgeg. von A. Sasse, Berlin (Furche-Verlag), 1929, XV—638 p., 21 M.
239. Whitley (W. T.), *The Baptists of London*, London, 1928, 331 p.

ISTORIA RELIGIILOR, RELIGII NECREȘTINE.

240. Bisset Pratt (J.), *Pilgrimage of Buddhism and a Buddhist Pilgrimage*. London, 183 p.
241. Couchoud (P. L.), *Théophile ou l'étudiant des religions*, Paris (Delpeuch), 1928, 235 p., 12 fr.
242. Grimm (G.), *Buddha und Christus*, Leipzig (Neuer Geist-Verlag), 1929, XII—260 p., 4 M.
243. Hegemann (W.), *Das gerettete Christus oder Iphigenies Flucht vor dem Ritualopfer*, Potsdam (G. Kiepenheuer), 1928, 323 p.
244. Jeremias (A.), *Jüdische Frömmigkeit*, Leipzig (A. Klein), 1929, III—65 p.
245. Leighton (Cl. A.), *Buddhism the science of Life*, London, 183 p.
246. Reinach (S.), *Cultes, Mythes et Religions*, T. II, 60 fr.
247. Schepelem (W.), *Der Montanismus und die phrygischen Kulte*. Eine religionsgeschichtliche Untersuchung, Tübingen (Mohr), 1929, 225 p.

DIVERSE.

248. Couturier (J.), *Le „Book of common Prayer“ et l'Eglise anglicaine*, 6 fr.
249. Anizan (O. M. I.), *Le Dieu au coeur qui rayonne*, 12 fr.
250. Barth (K.), *Die Theologie und die Kirche*, München (Kaiser), 1928, III+391 p., 10 M.
251. Joegner (M.), *Le Christianisme et le monde moderne*, Paris (Fischbacher), 1928, 216 p., 10 fr.
252. Heinz (F.), *In Geiste der Kirche*, 1928, 118 p.
253. Jacob (R.), *Zum Antisemitismus im Altertum*, Berlin (Philo—Verlag), 1928.
254. Kastanas (Th. N.), *Pericope alese din Părinții bisericăști greci*. Editate cu note introductive și explicative (în grecește), Pireu, 1928—1929, 285 p., 50 dr.
255. Lennhof (E.), *Die Freimaurer*, Wien (Amalthea—Verlag), 1928, 475 p., 17 M.
256. Malynski (E.), *La mission du peuple de Dieu*. IX p. Le Triangle et la Croix, 12 fr.
257. Melia (J.), *Chez les chrétiens d'Orient*, Paris, 1929, 216 p., 12 fr.
258. *La renaissance religieuse*. Introduction et conclusion par G. Guy—Grand, Paris (Alcan), 1928, 272 p. (Conferințe despre renașterea religioasă romano-catolică, protestantă, iudaică).
259. Roland-Gosselin (B.), *La doctrine politique de Saint Thomas d'Aquin*, Paris (Rivière), 1928, 165 p., 8 fr.
260. Tirmier (P) . . . *Mélanges*, 20 fr.
261. Tibarghien (Abbé), *L'Encyclique „Immortale Dei“*. Constitution chrétienne des états. 50 fr.

D. F.

RAZE DE LUMINA

REVISTA STUDENȚILOR ÎN TEOLOGIE
DIN BUCUREȘTI ESTE EDITATĂ DE
SOCIET. STUDENȚILOR ÎN TEOLOGIE.

Apar 5 numere pe an; fiecare număr are 64-72 pagini.

CUPRINZAND:

Articole originale

Traduceri

Studii critice

Cronica internă și externă

Recenzii (cărți de teologie, străine și
românești).

Revista Revistelor

Buletin bibliografic

Revista primește colaborarea oricărui fost sau actual
student teolog.

Manuscrisele se vor trimite Secretarului Facultății de
Teologie (București), cu specificarea: pentru Re-
vista „Raze de Lumină” sau Secretarului de Redacție.

Articolele trebuiesc scrise pe o singură pagină, caligra-
fic și ortografic; citațiunile, de se fac, să fie scrise
corect și complet.

Secretar de Redacție: D. FECIORU.

ADMINISTRAȚIA

Pentru tot ce privește administrația (Abonamente, etc.) interesații se vor adresa Secretariatului Facultății de Teologie, pentru Revista „Raze de Lumină“.

Adminstrator: E. VASILESCU.

ABONAMENTE :

Pe un an 140 Lei

Pentru Instituții, Bănci 250 Lei

În București, revista se poate cumpăra la librăriile „Pavel Suru“ și „Cartea Românească“.

Lei 30.

Fabrica de Clopote „OITUZ“ POLICANDRE ȘI SFEȘNICE BISERICESTI

SUCURSALE :

CLUJ: Schieb & Co., Piața Mihai Viteazu, 40
RĂDĂUȚI-Bucovina: Mihai G. Țurcan.
CHIȘINĂU-Basarabia: D. F. Carostoianov.
CRAIOVA: P. Andreescu, Fii.
IAȘI: Gh. Pascu, str. I. C. Brătlanu, 5.
BUZĂU: I. Călinescu, Librar, str. Unirei, 98.

Splaiul
C. N. ROSETTI, 17
București
Telefon 70/7.

Execută și se găsește în depozitul sucursalelor, CLOPOTE de orice mărime din material special, garantând sunetul și durabilitatea pe timp de 50 ani. Acordă înlesniri de plată fără dobânzi.

Tip. Cărților Bisericești